

**Nr 324.**

*Kungl. Maj:ts proposition till riksdagen med förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete; given Stockholms slott den 4 juni 1943.*

Under åberopande av bilagda i statsrådet och lagrådet hållna protokoll vill Kungl. Maj:t härmed, jämlikt § 87 regeringsformen, föreslå riksdagen att antaga härvid fogat förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.

**GUSTAF.**

*Thorwald Bergquist.*

---

**F ö r s l a g**  
till  
**L a g**  
om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—7 §§ i denna lag skola äga tillämpning.

2 §.

Byggnadsarbete må icke bedrivas utan särskilt tillstånd (*byggnadstillstånd*). Tillstånd meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen därom förordnar, av myndighet, åt vilken Konungen uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av denna lag.

3 §.

Med byggnadsarbete förstås i denna lag uppförande av hus av alla slag, rivning av hus samt schaktning för husbyggnad,

anläggande av väg, järnväg, spårväg eller annan större fast transportanordning eller av bro, hamn, farled, flottled, kraft-, vatten- eller avloppsledning, gata eller park, utförande av vattenbyggnads- eller torrlägningsföretag samt annat liknande anläggningsarbete,

så ock om- eller tillbyggnad, reparation och underhållsarbete å byggnad eller anläggning, som nu sagts.

4 §.

I byggnadstillstånd må stadgas begränsning eller villkor för arbetets bedrivande eller för användningen av förnödenheter eller arbetskraft.

5 §.

Tarvas till följd av inträffad skada å byggnad eller annan egendom eller till förekommande av sådan skada eller erfordras av annan därmed jämförlig

anledning att byggnadsarbete verkställes utan dröjsmål, må arbetet utan hinder av vad i 2 eller 4 § föreskrivits bedrivas i erforderlig omfattning under högst åtta dagar. Den som bedriver byggnadsarbetet åligger att ofördröjligen göra anmälan om det inträffade till tillsynsmyndigheten.

#### 6 §.

De som hava att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av denna lag skola äga tillträde till arbetsplats och rätt att där göra sig underrättade om förhållande, som är av betydelse för tillämpningen av lagen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter.

#### 7 §.

Den som bedriver byggnadsarbete så ock hos honom anställd arbetstagare är skyldig att lämna de upplysningar och förete de handlingar, som äro erforderliga för tillsynens utövande.

#### 8 §.

Den som bedriver byggnadsarbete utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

Till enahanda straff dömes ock den, för vars räkning arbetet bedrives, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vilja och vetskap.

#### 9 §.

Den som underlåter att fullgöra skyldighet, som föreskrives i 5 eller 7 §, eller vid skyldighetens fullgörande av grov vårdslöshet lämnar oriktig uppgift, straffes med dagsböter. Lämnas därvid medvetet oriktig uppgift, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

#### 10 §.

Bedrives byggnadsarbete utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, äger tillsynsmyndigheten i den omfattning, som finnes erforderlig för att vinna rättelse, föreskriva förbud vid vite att fortsätta arbetet samt förordna om beslag på redskap och material. Förbud eller beslag skall hävas, då tillsynsmyndigheten finner åtgärden icke längre erforderlig. Varder ej brott, som föranlett förbud eller beslag, åtalat inom en månad från åtgärdens verkställande, skall förbudet eller beslaget vara förfallet.

För genomförande av beslut enligt denna lag äger tillsynsmyndigheten erhålla handräckning av polismyndighet.

Det ankommer på länsstyrelse att på framställning av tillsynsmyndigheten förordna om uttagande av vite, som i denna paragraf sägs.

## 11 §.

Vad som inhämtats med stöd av bestämmelserna i 6 och 7 §§ må ej yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamålet. Bryter någon häremot, straffes med dagsböter eller fängelse.

## 12 §.

Brott, som avses i 8 eller 9 §, må ej åtalas av allmän åklagare, där det ej av tillsynsmyndigheten anmäles till åtal.

Brott, som i 11 § sägs, må åtalas av allmän åklagare allenast efter angivelse av målsägande.

## 13 §.

Vad i 17 kap. 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som gå rättens eller länsstyrelsens bud och ärende, gälle ock dem, som hava att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av denna lag.

## 14 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

## 15 §.

Klagan över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelat enligt denna lag, må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till socialdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. I beslutet skall givas anvisning om sättet för fullföljd av talan däremot.

Tillsynsmyndighetens beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

## 16 §.

De närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen eller efter Konungens förordnande av tillsynsmyndigheten.

---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1943 och gäller till och med den 30 juni 1944.

Förordnande, som meddelats med stöd av denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Även efter det lagen i övrigt upphört att gälla, skall vad däri stadgas i fråga om överträdelse, som begåtts under tiden för de i lagen meddelade bestämmelsernas giltighet, så ock vad i 11 och 13 §§ föreskrives äga tillämpning.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t  
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 21 maj  
1943.*

**Närvarande:**

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, MÖLLER, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, DOMÖ, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler chefen för socialdepartementet, statsrådet Möller, fråga rörande *lagstiftning om tillståndstvång för byggnadsarbete* samt anför.

**Inledning.**

De närmaste åren före krigsutbrottet präglades av en mycket omfattande byggnadsverksamhet<sup>1</sup>, vilken uppnådde sin högsta nivå år 1939. Krigsutbrottet medförde en påtaglig åtstramning av byggnadsmarknaden, och byggnadsverksamheten gick under åren 1940 och 1941 starkt tillbaka. Den härigenom frigjorda arbetskraften kunde dock i stor utsträckning erhålla sysselsättning vid militära anläggningsarbeten. Sedan en viss återhämtning inom byggnadsindustrien gjort sig gällande under år 1941, medförde de statliga och kommunala stödåtgärder, som vidtogos i anledning av den växande bostadsbristen under våren 1942, en betydande ökning i bostadsbyggandet under sistnämnda år. Därjämte visade den industriella byggnadsverksamheten under år 1942 en avsevärd ökning och det sammanlagda värdet av byggnadsverksamheten steg åter upp mot den högsta förkrignivån. I stället för den arbetslöshet, som tidigare hotat byggnadsarbetarna, uppstodo nu svårigheter att tillgodose efterfrågan på arbetskraft, varjämte tillgången på vissa slag av material ej motsvarade behovet. Det visade sig därför nödvändigt att företaga vissa åtgärder för reglering av byggnadsverksamhetens omfattning. För innevarande år torde man, under förutsättning att anspråken på byggnadsmaterial och arbetskraft kunna tillgodoses, i jämförelse med år 1942 kunna räkna med en ökad industriell byggnadsverksamhet och ett ökat bostadsbyggande. En fortsatt reglering av byggnadsverksamheten måste av samma skäl som tidigare anses nödvändig.

<sup>1</sup> I det följande avses, där ej annat angives, med byggnadsverksamhet såväl egentlig byggnadsverksamhet som anläggningsverksamhet.

### Hittillsvarande kontroll över byggnadsverksamheten under krisen.

I propositionen nr 2 till 1941 års riksdag angående utgifter å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 anförde chefen för finansdepartementet, att under då rådande förhållanden särskilda krav borde ställas på de anläggningsarbeten, som ifrågakomme för utförande av arbetslöshetspolitiska skäl. Intet arbete borde igångsättas med mindre det fölle inom den ram, som begränsningen av våra materiella resurser uppdroge, och därjämte i och för sig framstode såsom nödvändigt för statsverksamheten eller eljest såsom ekonomiskt fullt motiverat. Dessa krav hade varit vägledande vid urvalet av de arbeten, till vilka medel åskades å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41; vid den undersökning av företagens nödvändighet, som hänsyn till växlingarna i läget på arbetsmarknaden kunde betinga, borde företagens lämplighet ånyo prövas med beaktande av materialtillgång och arbetenas angelägenhet ur ekonomisk synpunkt. De krav på sträng sparsamhet i utförandet av offentliga byggnader, som det statsfinansiella läget ställde, gällde även den byggnadsverksamhet, som igångsattes av arbetslöshetspolitiska skäl. Önskvärt vore därför att, innan arbetena påbörjades, deras planläggning omprövades i syfte att såvitt möjligt begränsa kostnaderna genom förenklingar i byggnadssättet. 1940 års civila byggnadsutredning borde anlitas vid denna prövning.

I propositionen nr 30 till 1941 års riksdag angående anslag å tilläggsstat II till riksstaten för budgetåret 1940/41 till åtgärder för arbetsmarknadens reglering m. m. anförde jag, att det vore av största vikt, att tillfredsställande samordning mellan sysselsättningspolitikens skilda grenar komme till stånd. Samråd borde äga rum med arbetsmarknadscommissionen, som hade att tillvarataga de arbetsmarknadspolitiska intressena, och industrikommissionen, som hade att svara för materialförsörjningen. Igångsättandet av större företag med tillskott av arbetslöshetsmedel borde beredas på samma sätt som företaget, till vilka beredskapsanslag anvisades å tilläggsstat II.

I anslutning till de sålunda uppdragna riktlinjerna, vilka godtogos av riksdagen, inleddes därefter ett kontinuerligt samarbete mellan finans- och socialdepartementen samt arbetsmarknads- och industrikommissionerna för prövning av frågor om igångsättande av allmänna arbeten med hänsyn till arbetenas angelägenhet, å ena, samt arbetsmarknads- och materialförsörjningsläget, å andra sidan. Detta samarbete gavs formen av regelbundet återkommande sammanträden med en delegation, benämnd *arbetsdelegationen*, varingingo statssekreterarna i nämnda departement och ordförandena i de två kommissionerna. Vid dessa sammanträden behandlades aktuella förslag till igångsättande av arbeten och disponerande av medel därtill — i första hand beredskapsarbeten och flertalet av de arbeten, vartill anslag beviljats å förutnämnda tilläggsstat II — varefter delegationens uppfattning om lämpligheten av företagens igångsättande delgavs det departement respektive den kommission, som hade att avgöra föreliggande framställningar. Till denna delegation överlämnades jämväl under hand från finansdepartementet framställ-

ningar om tillstånd att upptaga lån till utförande av kommunala arbeten även i sådana fall, då statsbidrag av arbetslöshetsmedel icke påyrkats.

På våren 1941 undergick arbetsmarknadsläget en förändring så tillvida, att en i många fall avsevärd brist på arbetskraft uppstod inom vissa viktiga näringsområden, särskilt inom jordbruket. För att erhålla kännedom angående den omfattning, vari statliga och statsunderstödda arbetsföretag påbörjades efter den 1 maj 1941, samt för att kunna påverka urvalet av arbetskraft till sådana företag, tillkom ett av Kungl. Maj:t den 18 april 1941 (nr 220) utfärdat cirkulär till statliga myndigheter och institutioner angående nyanställning av arbetskraft för användning vid arbeten, som bedrivs för statens räkning eller med bidrag av statsmedel. Arbetsmarknadskommissionen sökte att med stöd av cirkulärets föreskrifter förhindra anställande i dylika arbeten av arbetsökande, som tillhörde sådana arbetsområden, inom vilka brist på arbetskraft rådde. Den avsedda effekten uppnåddes emellertid icke vare sig beträffande kännedom om företagen eller i fråga om inflytande på företagens arbetsstyrka.

Under år 1941 blev materialförsörjningsläget på flera viktiga områden avsevärt sämre. Framförallt gjorde sig åtstramningen gällande beträffande tillgången på cement. Det visade sig därför nödvändigt att från och med den 1 juli 1941 införa ransonering av cement, vilken anförtroddes åt industrikommissionen. Den reglerande verksamheten, som dittills endast omfattat byggnadsarbeten, vilka voro beroende av statsanslag, statlig utlåning eller statligt lånemedgivande, utsträcktes genom cementransoneringen till all byggnadsverksamhet, som krävde någon förbrukning av cement. Då detta är fallet med flertalet byggnadsarbeten, kan byggnadsregleringen sägas hava varit så gott som allmän, så länge cementransoneringen upprätthölls i full utsträckning. Sedan cementindustrien på kort tid lyckats lösa frågan om ersättningsbränsle för cementframställning, ökades snart åter tillgången på cement. På grund därav blev det möjligt att i allt större utsträckning bifalla ansökningar om tilldelning av cement och från och med den 1 februari 1942 upphävdes ransoneringen beträffande all s. k. E-cement. Kvar står dock fortfarande ransonering av s. k. A-cement, vilken ransonering endast har till syfte att framtinga en övergång till användning av den bränslebesparande E-cementen. Under den tid cementransoneringen var mera allmän, låg tyngdpunkten av regleringsverksamheten på materialsidan.

Under år 1942 blev bristen på arbetskraft allt mera kännbar inom många viktiga arbetsområden. Detta berodde i huvudsak på att inkallelserna till militärtjänst samt den industriella rustningsproduktionen icke uppvägdes av en nedgång av den civila produktionen. Framställningen inom landet av ersättningsvaror, särskilt för importerat bränsle, ställde tvärtom ökade anspråk på arbetskraft. Då det visade sig omöjligt att skaffa arbetskraft till alla de behov, som gjorde sig gällande, ansågs det önskvärt att erhålla möjlighet att frigöra arbetskraft från företag, som utan avsevärd olägenhet kunde uppskjutas eller minskas, och ställa den till förfogande för mera angelägna arbetsuppgifter. Att införa en lagstiftning om tillstånd av offentlig myndighet såsom villkor för rätt att igångsätta byggnads- och anläggningsarbeten an-

sågs vara det bästa sättet att åstadkomma den erforderliga begränsningen av den allmänna och enskilda byggnadsverksamheten. Emellertid visade det sig icke möjligt att hinna utarbeta och till 1942 års riksdag framlägga förslag till en sådan lagstiftning. Vid sådant förhållande genomfördes på grundval av tjänstepliktslagens bestämmelser om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt reglering av byggnadsverksamheten genom den av Kungl. Maj:t den 19 juni 1942 utfärdade kungörelsen (nr 563) om arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet m. m., vilken trädde i kraft den 8 juli samma år. I fråga om torvhanteringen hade någon tid dessförinnan genomförts en liknande reglering genom kungörelsen den 29 maj 1942 (nr 267) om arbetsförmedlingstvång för torvhantering m. m.

Den på arbetsförmedlingstvång grundade regleringen av byggnadsverksamheten, vilken reglering med vissa ändringar fortfarande är gällande, innebär, att arbetstagare ej må anställas i byggnadsarbete annorledes än enligt anvisning av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller eljest med dess medgivande ävensom att vissa näringar och byggnadsföretag äga rätt att före andra byggnadsföretag erhålla arbetskraft genom arbetsförmedlingen. Företrädesrätt till arbetskraft tillkommer utan särskild prövning jordbruk och skogsbruk samt vissa privilegierade byggnadsarbeten. Beträffande övriga byggnadsarbeten utom smärre företag, vilka av organisatoriska skäl undantagits från regleringen, äger en särskild prövning rum. Företag, som därvid förklaras såsom företrädesberättigade (A-företag), skola få sitt behov av arbetskraft tillgodosett före övriga byggnadsarbeten.

Beslutanderätten tillkommer enligt kungörelsen Kungl. Maj:t men kan efter Kungl. Maj:ts bemyndigande utövas av arbetsmarknadskommissionen. Sådant bemyndigande har ock lämnats, därvid en uppdelning verkstälts på så sätt, att Kungl. Maj:t förbehållit sig handläggningen av ärenden angående statliga och statsunderstödda företag — de senare dock endast när det statliga understödet beviljas direkt av Kungl. Maj:t — samt företag, för vilkas utförande förutsattes tillstånd av Kungl. Maj:t att upptaga lån, ävensom övriga företag av större omfattning, vilka beräknas draga en kostnad av minst 500,000 kronor. Återstående ärenden om företrädesrätt avgöras av arbetsmarknadskommissionen. För beredning av de ärenden, vilka skola avgöras av Kungl. Maj:t, har genom Kungl. Maj:ts beslut den 19 juni 1942 inom socialdepartementet tillskapats ett särskilt organ, benämnt *byggnadsberedningen*, med statsrådet Eriksson såsom ordförande samt statssekreterarna i social- och finansdepartementen, ordföranden i arbetsmarknadskommissionen och vice ordföranden i industrikommissionen samt kanslichefen i statens byggnadslånebyrå såsom ledamöter. I samband med byggnadsberedningens tillkomst upphörde den förutnämnda arbetsdelegationen att fungera. Genom beslut den 22 januari 1943 har statsrådet Eriksson befriats från uppdraget såsom ordförande i byggnadsberedningen och i hans ställe utsetts statsrådet Rosander.

Förutnämnda två kungörelser om arbetsförmedlingstvång för torvhantering m. m. och för byggnadsverksamhet m. m., vilka gällde till och med den 31 december 1942, hava ersatts med en kungörelse den 11 december 1942 (nr



925) om arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet m. m., vilken trädde i kraft den 1 januari 1943. De nya bestämmelserna motsvara i allt väsentligt de förutvarande, dock hava företrädesbestämmelserna i författningstexten givits en utformning, som skarpare markerar skogs- och jordbrukets företrädesrätt framför byggnadsverksamhet i avseende å anvisning av arbetskraft. Sålunda gäller alltså arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet och för torvhantering samt företrädesrätt till arbetskraft dels för jordbruk och skogsbruk framför dessa arbetsområden och dels för vissa privilegierade byggnads- och anläggningsarbeten (A-företag) framför övriga sådana. Syftet med bestämmelserna har, bortsett från torvhanteringen, i arbetsmarknadskommissionens föreskrifter för tillämpning av kungörelsen angivits vara i korthet följande:

1) Man vill främja en i nuvarande läge önskvärd överflyttning av arbetskraft från byggnads- och anläggningsverksamhet till skogsavverkning. Särskilt gäller detta sådana arbetstagare, som genom föregående sysselsättning i jordbruk eller skogsbruk särskilt väl lämpa sig för sådan överflyttning, men önskemålet gäller även andra arbetare med fysiska förutsättningar för sådant arbete.

2) Man vill vidare tillfälligt hindra en övergång i motsatt riktning, d. v. s. från jordbruk och skogsbruk till byggnads- och anläggningsverksamhet. Det har nämligen visat sig, att byggnads- och i särskilt hög grad anläggningsarbeten draga till sig såväl egentliga skogs- och jordbruksarbetare som delar av den betydande stam diversearbetare på landsbygden, som utgör den naturliga reserven för skogs- och jordbrukets säsongbundna behov av extra arbetskraft.

3) Beträffande byggnads- och anläggningsverksamhet eftersträvas, att tillgänglig arbetskraft främst skall kunna utnyttjas i sådana företag, som i särskild ordning förklarats angelägna och därför erhållit företrädesrätt till arbetskraft (A-företag).

Från regleringen genom arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt hava, på sätt förut antytts, gjorts en del undantag. För närvarande gälla från arbetsförmedlingstvånget följande undantag.

A. För brådskande arbeten, som äro nödvändiga för att förhindra eller avhjälpa skador och icke kunna uppskjutas tills medgivande hinner inhämtas, får arbetskraft utan vidare nyanställas och sysselsättas en vecka. Där emot fordras medgivande i vanlig ordning för arbetskraftens anlitan i fortsättningen.

B. Manliga arbetstagare under 17 år samt kvinnor må fritt taga anställning inom byggnadsverksamhet.

C. På grund av bestämmelserna i 11 § lagen om tjänsteplikt gäller arbetsförmedlingstvånget ej, där arbetstagaren före kalenderårets början fyllt 70 år eller där ena parten i anställningsförhållandet eller hans make är den andra partens bröstarvinge eller adoptiv-, styv- eller fosterbarn eller dess avkomling eller ock syskon, halvsyskon, adoptiv- eller fostersyskon.

D. Arbetstagare må utan medgivande nyanställas, såvida arbetsgivarens *hela* i byggnads- och anläggningsarbete använda arbetsstyrka därigenom icke kommer att överstiga tre man.

Genom sistnämnda undantag har ett mycket stort antal smärre företag undandragits regleringen. Detta har ansetts nödvändigt för att undvika en alltför stor belastning av den administrativa organisationen.

Vidare må här anmärkas att anställningsförhållanden, som bestodo vid tiden för arbetsförmedlingstvängets införande, icke beröras av detsamma. Först då anställningsförhållandet upphört och arbetstagare skall nyanställas, vare sig detta sker genom återanställning hos den senaste arbetsgivaren eller genom anställning hos en ny arbetsgivare, blir arbetsförmedlingstvänget tillämpligt. Härav följer att arbetstagare, som äro fast knutna till en arbetsgivare, utan hinder av gällande bestämmelser om arbetskraftsreglering kunna användas av arbetsgivaren i vilka byggnads- och anläggningsarbeten som helst. Dessa arbetstagare äro av olika kategorier. Hit hör personal med fast månadslön samt mera stadigvarande anställda kommunalarbetare ävensom arbetare, som äro fast anställda vid industriföretag och fortlöpande sysselsatta med sådana reparations- och byggnadsarbeten, som erfordras för driftens uppehållande och anläggningarnas bestånd.

Antalet arbetare av dessa kategorier är säkerligen betydande; uppgift å antalet saknas emellertid. Det torde därför för närvarande vara möjligt att utan hinder av gällande bestämmelser utföra omfattande och arbetskrävande byggnads- och anläggningsarbeten.

Vad härefter angår bestämmelserna om företrädesrätt hava dessa utformats på så sätt, att företrädesrätten i första hand gäller arbetskraft över 50 år men för vissa företag jämväl i viss utsträckning arbetskraft under 50 år. För sistnämnda företag, vilka benämnas *A 1-företag*, gäller, att vid anvisning av arbetskraft skall eftersträvas en sådan ålderssammansättning, att minst en tredjedel av arbetsstyrkan utgöres av arbetstagare över 50 år. Det skall därvid tillses, att en sådan ålderssammansättning om möjligt åstadkommes för varje särskild företagares arbetsstyrka vid varje företag. Även om en tredjedel av arbetsstyrkan redan utgöres av arbetskraft över 50 år, bör arbetsförmedlingen i största möjliga utsträckning söka fylla ytterligare behov av arbetskraft med arbetstagare över 50 år, såvida icke arbetets art gör en sådan ålderssammansättning av arbetsstyrkan omöjlig eller olämplig.

De företag, för vilka företrädesrätten skall avse allenast arbetskraft över 50 år, benämnas *A 2-företag*. I fråga om möjligheterna att få anställa arbetstagare under 50 år äro dessa företag helt jämställda med de icke företrädesberättigade företagen.

Anledningen till att de äldre arbetarna i viss mån undantagits från arbetskraftsregleringen har varit den, att sådan arbetskraft i allmänhet ej kan överflyttas från byggnadsverksamhet till skogsarbete.

Dessutom kunna icke företrädesberättigade företag i undantagsfall anvisas arbetskraft. Detta må dock endast ske om vederbörande länsarbetsnämnd finner tillgången på arbetskraft i de av tvänget berörda yrkena inom länet vara så god, att anvisning av arbetare till dessa företag icke kan beräknas medföra brist på arbetskraft till de företrädesberättigade företagen i länet. Av naturliga skäl kan sådan anvisning i regel endast ifrågakomma beträffande äldre arbetare.

I fråga om vissa grupper av byggnadsarbeten har man utgått från att

angelägenhetsgraden under rådande förhållanden är så stor, att en individuell prövning beträffande de särskilda företagen endast skulle medföra onödig tidsutdräkt. På grund härav har man lämnat en generell företrädesförklaring för dessa slags arbeten, vilka sålunda utan särskild ansökan behandlas som A 1-företag. Hit höra följande arbeten:

- 1) anordnande av skyddsrum;
- 2) uppförande av byggnad, vartill statens byggnadslånebyrå beviljat bostadsanskaffningslån, tertiärlån eller tillägglån;
- 3) byggnadsarbete, till vilket den statliga egnahemsorganisationen beviljat jordbrukslån, bostadslån, arbetarsmåbrukslån, förbättringsbidrag, nybyggnadslån, förbättringslån eller lantarbetarbostadslån;
- 4) uppförande av pensionärshem, epidemisjukhus, hem för kroniskt sjuka och vårdhem för lättskötta sinnessjuka, där Kungl. Maj:t beviljat statsbidrag till arbetet;
- 5) utförande av gödselvårdsanläggning och siloanläggning för beredande av ensilagefoder;
- 6) uppförande av uppsamlings- eller centrallagerhus för frukt, potatis eller köksväxter och anläggning för artificiell torkning av vallskördar, där Kungl. Maj:t beviljat lån eller bidrag till arbetet;
- 7) anläggande av lin- eller hamperedningsanstalt, vartill lantbruksstyrelsen beviljat lån eller bidrag;
- 8) utförande av företag, vartill beviljats bidrag ur anslaget till främjande av landsbygdens elektrifiering;
- 9) utförande av statliga oljelagringsanläggningar;
- 10) sådana av vattenfallsstyrelsen eller för dess räkning bedrivna arbeten, som avse utbyggnad av kraftstationer ävensom vattenregleringar och distributionsanläggningar med undantag av dels husbyggnader för bostäder, förråd, garage och dylikt vid i drift varande kraftstationer och anläggningar för vattenreglering, dels husbyggnader av nämnda slag i anslutning till distributionsanläggningar;
- 11) av domänstyrelsen eller för dess räkning bedrivna arbeten av följande slag, nämligen:
  - a) anläggande av väg, erforderlig för framforsling av brännved, som redan är huggen eller är avsedd att huggas under innevarande produktionsår,
  - b) uppförande av förläggning för arbetare vid avverkningar, huvudsakligen avseende vedhuggning,
  - c) uppförande av erforderlig ersättningsbyggnad efter brand samt verkställande av arbete, vars underlåtande skulle äventyra byggnads bestånd,
  - d) ombyggnad eller reparation av husbyggnad, som i befintligt skick finnes uppenbarligen icke kunna vintertid användas till bostad åt människor eller som husdjursstall;allt under förutsättning, att totalkostnaden för arbetet beräknas icke överstiga 10,000 kronor;
- 12) av järnvägsstyrelsen eller för dess räkning bedrivna arbeten, som stå i omedelbart samband med eller eljest äro direkt påkallade av nu pågående eller redan genomförda banelektrifieringar;
- 13) utförande av vägbyggnader, vartill efter den 30 juni 1942 beviljats bidrag ur anslaget till vissa väg- och flottledsbyggnader å skogar i enskild ägo;
- 14) uppförande av sådana brandtorn jämte tillhörande vaktkojor och telefonanläggningar, som ingå i den av Kungl. Maj:t den 19 juni 1942 fastställda riksplanen för skogsbrandbevakningen eller genom Kungl. Maj:ts beslut komma att infogas i sagda plan.

De arbeten, som i detta avseende beretts en privilegierad särställning äro i regel sådana, som äro beroende av statens finansiella medverkan.

Generell företrädesförklaring har även lämnats för arbeten, som pågingo vid regleringens ikraftträdande den 8 juli 1942 och som avsågo:

1) uppförande av byggnad eller anläggning för försvarsväsendets räkning; och

2) vägarbete, vartill bidrag beviljats ur anslaget till byggande och förbättring av vissa för riksförsvaret betydelsefulla vägar och broar.

I fråga om regleringens utformning må vidare anmärkas, att arbetsgivare under hösten 1942 hade rätt att utan arbetsförmedlingens medverkan för arbete på en ny byggnadsplats återanställa de arbetare, som varit anställda hos honom minst 6 månader under vart och ett av åren 1938—42. Detta medgivande gällde utan några restriktioner och sålunda även i fråga om sysselsättning vid arbeten, vilka icke varit föremål för angelägenhetsprövning eller vid sådan prövning lämnats utan företrädesrätt. Byggnadsföretagarna fingo därigenom möjlighet att med sin fasta arbetarstam utföra mindre angelägna byggnadsarbeten, för vilka företrädesrätt ej kunde erhållas. Då byggnadsföretagarna i förhållandevis stor utsträckning började disponera sin fasta arbetarstam för utförande av företag, vilka icke underkastats angelägenhetsprövning och i många fall måste anses mindre angelägna, samt för företag, som förklarats företrädesberättigade, använde nyanställd arbetskraft, genomfördes från och med den 22 februari 1943 en inskränkning av medgivandets omfattning. Rätten att utan särskild prövning återanställa tidigare anställda arbetare är numera begränsad till sådana företag, vilka förklarats företrädesberättigade. Denna ändring innebär en betydande utsträckning av byggnadskontrollens räckvidd.

Byggnadsverksamhetens omfattning regleras för närvarande ej blott genom föreskrifterna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt utan även i viss utsträckning genom vissa råvaruregleringar. Cementransoneringen har berörts i det föregående. Den har för närvarande icke någon nämnvärd betydelse för begränsning av byggnadsverksamhetens omfattning. Större betydelse har den prioritetsreglering beträffande byggnadsjärn, som nu tillämpas av industrikommissionen. I vissa fall hava särskilt järnkrävande byggnadsarbeten, exempelvis industri- och brobyggnader, icke kommit till stånd, därför att prioritet icke kunnat erhållas vid fördelningen av det tillgängliga byggnadsjärnet. Prioritetssystemet utgör emellertid i sin nuvarande form endast en partiell reglering av byggnadsverksamheten, då det icke omfattar alla disponibla tillgångar av byggnadsjärn och dessutom många byggnadsarbeten kunna utföras utan någon större järnåtgång.

Vid sidan av nu angivna regleringar av arbetskraft och material har staten en vidsträckt finansiell kontroll över byggnadsverksamhetens omfattning. Detta gäller i första hand statens egen byggnadsverksamhet men därjämte all den byggnadsverksamhet, som är beroende av statens medverkan i form av anslag, lån eller lånemedgivande. Enligt verkställda uppskattningar har sådan medverkan lämnats ifråga om betydligt mer än hälften av all byggnadsverksamhet under år 1942.

**Det nuvarande behovet av en begränsning av byggnadsverksamheten.**

I de riktlinjer för den ekonomiska politiken, som efter utredningar av direktören Gustaf Söderlund fastställdes av Kungl. Maj:t den 13 november 1942, angavs en begränsning av byggnadsverksamheten som ett led i strävandena att uppnå ekonomisk stabilitet. Såsom motiv därför anfördes framför allt knappheten på arbetskraft samt behovet att upprätthålla balans mellan köpkraft och varutillgång. Dessutom framhölls att vid sidan härav knappheten på råvaror och transportmedel gjorde sig gällande som en begränsande faktor. Sålunda gjordes vid behandlingen av arbetsmarknadsproblemen bland annat följande uttalande:

Sådan byggnads- och anläggningsverksamhet, som icke är av vital betydelse för försvaret eller försörjningen, samt mindre nödvändig produktion i övrigt bör begränsas i syfte att spara råvaror och friställa arbetskraft. Angelegenhetsgraden av bostads-, industri- och övriga byggnader bör underkastas en strängare prövning än hittills. För en tillfredsställande reglering av byggnadsverksamheten torde erfordras ny lagstiftning rörande byggnadstillstånd.

Liknande synpunkter kommo i riktlinjerna till uttryck vid behandlingen av budgetbristens inflytande på köpkraftsoverflödet. I detta sammanhang betonades sålunda behovet av att de militära anläggningsarbetena till omfattning och standard bleve föremål för omprövning mot bakgrunden av de ökade svårigheterna att bereda utrymme för arbeten av detta slag.

Med anledning av det i riktlinjerna uttalade behovet av en lagstiftning om byggnadstillstånd uppdrogs den 23 december 1942 åt direktören Söderlund att med biträde av docenten I. Svennilson och efter samråd med arbetsmarknads- och industrikommissionerna utarbeta förslag till en allmän reglering av byggnads- och anläggningsverksamheten genom särskild lagstiftning om byggnadstillstånd.

Direktören Söderlund har därefter den 8 mars 1943 till chefen för finansdepartementet överlämnat en promemoria, innefattande dels utkast till en sådan lagstiftning jämte förslag om förvaltningsorgan för lagstiftningens handhavande, dels en jämförelse mellan ett sådant nytt system och nuvarande regleringssystem.

Över promemorian hava efter remiss yttranden avgivits av arbetsmarknads-, bränsle- och industrikommissionerna, statens byggnadslånebyrå, byggnadsstyrelsen, generalpoststyrelsen, järnvägsstyrelsen, telegrafstyrelsen, vattenfallsstyrelsen, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen och Sveriges industriförbund varjämte svenska stadsförbundet inkommit med yttrande.

I det följande kommer jag att lämna redogörelser till en början för direktören Söderlunds promemoria jämte däröver avgivna yttranden samt därefter för ett inom socialdepartementet på grundval av vad i ärendet förekommit utarbetat förslag till lagstiftning om byggnadstillstånd.

I fråga om motiven för en reglering har Söderlund anført:

Byggnadsverksamheten konkurrerar i viss utsträckning med den produktiva verksamheten i övrigt om de tillgängliga produktionsmedlen. En alltför omfattande byggnadsverksamhet kan på vissa områden och inom vissa gränser

draga till sig produktiva resurser, arbetskraft och material, som i nuvarande läge skulle kunna finna en viktigare användning på något annat område av produktionslivet. Ur allmänna försörjningssynpunkter kan det därför vara nödvändigt att begränsa byggnadsverksamhetens sammanlagda omfattning. Inom denna begränsade verksamhetsram är det ur liknande synpunkter önskvärt att få till stånd en viss prioritetsordning mellan de särskilda byggnadsföretag, som konkurrera om de för ändamålet tillgängliga produktivkrafterna.

Med hänsyn till det nuvarande penningpolitiska läget bör emellertid en reglering få en speciell inriktning. För det första böra anspråken på arbetskraft och material hållas inom så snäva gränser, att konkurrensen om produktionsmedlen icke utlöser en okontrollerad pris- och inkomststegring. För det andra böra de tillgängliga produktionsmedlen i största möjliga utsträckning reserveras för framställning av angelägna konsumtionsvaror. Som ett led i en sådan politik kan det bli nödvändigt att genom en begränsning av byggnadsverksamheten befrämja en överflyttning av produktiva resurser till produktion direkt för konsumtion. Större krav än eljest måste därvid ställas på arbetskraftens rörlighet.

Det grundläggande motivet för en reglering av byggnadsverksamheten är sålunda den i nuvarande läge uppkomna knappheten på varor och tjänster. Men detta motiv får en speciell innebörd, i den mån hänsyn togs till de penningpolitiska målsättningar, som kommit till uttryck i de av regeringen fastställda ekonomiska riktlinjerna. Därav föranledes dels en större allmän återhållsamhet dels en viss förskjutning av den prioritetsordning, som kommer till uttryck vid byggnadsregleringen.

Därefter har Söderlund lämnat en redogörelse för aktuella tendenser på byggnadsmarknaden efter krigets utbrott. I samband härmed har Söderlund låtit verkställa en beräkning av omfattningen av de olika grenarna av byggnadsverksamheten under år 1942. Resultatet av denna beräkning, som endast omfattar nya byggnader och anläggningar men däremot ej reparations- och underhållsarbeten, framgår av följande tabell:

	Milj. kr.		%	
1. Statlig förvaltning				
a. civil (ej industriell) .....	50		4	
b. militär .....	<u>180</u>	230	<u>16</u>	20
2. Kommuner .....		125		11
3. Bostäder .....		360		32
4. Industriella byggnadsarbeten (vid företag med mer än 50 arb.)				
a. vid statens egna företag .....	60		5	
b. för produktion integrerad med den statliga försörjningspolitiken <sup>1</sup> .....	100		9	
c. övriga .....	<u>165</u>	325	<u>14</u>	28
5. Övriga byggnadsarbeten <sup>2</sup> .....		(100)		9
Hela byggnadsverksamheten		1,140	100	

<sup>1</sup> Privata kraftverk, Boliden, de utpräglade rustningsföretagen (Bofors, Nohab, Landsverk m. fl.), kolgruvor, torvindusti, spritfabriker, kolning, sprängämnen, kemisk industri (6 milj.), järnindustri (13 milj.)

<sup>2</sup> Beloppet uppskattat. Häri ingå byggnader vid mindre industriföretag (högst 50 arb.), jordbrukets byggnader samt privata byggen av kommersiell natur.

Söderlund har framhållit, att de uppskattningar, som låge till grund för tabellen, på flera punkter vore av mycket ungefärlig natur, samt att avsikten med tabellen endast vore att giva en bild av storleksordningen av byggnadsverksamheten på olika områden.

Det framgår av tabellen, att den statliga byggnadsverksamheten (1 a, 1 b och 4 a) under år 1942 omfattade ungefär 25 % av den samlade byggnadsverksamheten. Kommunal byggnadsverksamhet och bostadsbyggande (2 och 3) omfattade tillsammans omkring 43 % av hela byggnadsverksamheten. Ett försök har gjorts att från den privata industriella byggnadsverksamheten avskilja sådana byggen, som stå i ett intimt sammanhang med den statliga försörjnings- och rustningspolitiken (grupp 4 b). Till denna grupp har utom vissa utpräglade rustningsföretag och den statsunderstödda ersättningsproduktionen förts hela den kemiska industrien samt järnindustrien, för vilka båda industrigrupper det sammanlagda byggnadsvärdet uppgick till 19 milj. kronor. Gränsen mellan denna grupp och övrig civil industriell byggnadsverksamhet (4 c) är givetvis relativt godtycklig. Å ena sidan göras inom den kemiska industrien och järnindustrien investeringar, som icke bilda något nödvändigt led i den statliga försörjningspolitiken, å andra sidan ingå i grupp 4 c ett stort antal företag, vilkas nyanläggningar ofta torde stå i samband med upprustning eller nödvändig folkförsörjning. I varje fall kan beträffande byggnadsverksamheten inom grupp 4 b sägas, att den även vid en hårdhänt reglering icke torde kunna nedbringas mera avsevärt. Läggas till »övriga» industriella byggnadsarbeten (4 c), nybyggnaderna vid företag med mindre än 50 arbetare, erhålles troligen en sammanlagd nybyggnadskostnad år 1942 av drygt 200 milj. kronor. För den privata industriens del är det väsentligen inom denna summa, som man har att söka möjligheterna till begränsning av nybyggnadsverksamheten.

Beträffande byggnadsverksamhetens omfattning under innevarande år kan man, såsom inledningsvis anförts, enligt nu föreliggande planer räkna med en ökad industriell byggnadsverksamhet och ett ökat bostadsbyggande. Söderlund har diskuterat möjligheterna av dessa byggnadsplaners genomförande med hänsyn till tillgången på material och arbetskraft.

I fråga om möjligheten att anskaffa material har Söderlund framhållit, att detta framför allt sammanhänger med importen av fossilt bränsle och järnvaror under innevarande år. Ovissheten om möjligheterna för kolimporten under år 1943 medför, att man icke med säkerhet kan påräkna lika stor tilldelning av bränsle till industrien som under år 1942. Detta kan komma att medföra avsevärda förskjutningar i produktionsprogrammet för vissa byggnadsmaterialindustrier, särskilt cement-, tegel-, glas- och järnindustrierna. Efter redogörelse för den beräknade tillgången på byggnadsmaterial från dessa industrier har Söderlund sammanfattningsvis anfört, att anspråk på byggnadsmaterial av samma omfattning som under år 1942 bör kunna tillfredsställas under innevarande år under förutsättning att bränsle- och järnimporten fortgår i samma utsträckning som tidigare.

Beträffande tillgången på arbetskraft har Söderlund framhållit, att den ökade avverkningsplikten för innevarande avverkningsår kan beräknas medföra en ökning av behovet av arbetskraft med 20 procent i jämförelse med

föregående avverkningsår. Visserligen hava särskilda åtgärder vidtagits för att tillföra skogsbruket arbetskraft i avsevärd omfattning, men trots detta kan man icke med visshet förutsäga, att arbetskraftbehovet skall kunna fyllas. Det föreligger tvärtom risk för att bristen på arbetskraft skall kvarstå, eventuellt ökas. I den mån i byggnadsverksamheten äro sysselsatta arbetare med föregående vana vid skogsarbete, är det därför synnerligen önskvärt, att dessa frigöras från dylik sysselsättning till förmån för skogsbruket.

Även inom övriga näringsgrenar förelåg under år 1942 en markerad brist på arbetskraft. Svårigheten att tillgodose efterfrågan på arbetskraft i erforderlig omfattning kan väntas bestå även under innevarande år. Huruvida bristen på arbetskraft kommer att skärpas eller lindras, är beroende på förhållanden — omfattningen av militärinkallelser, material- och bränsletillgång, import- och exportmöjligheter etc. — vilka nu icke kunna förutberäknas.

Efter denna redogörelse för tendenserna på byggnadsmarknaden har Söderlund förklarat, att dessa tendenser och det allmänna ekonomiska läget sannolikt göra det nödvändigt att under innevarande år tillämpa en större återhållsamhet än tidigare vid regleringen av byggnadsverksamheten.

### **Skälen för reglering av byggnadsverksamhetens omfattning genom en tillståndslagstiftning.**

#### *Promemorian.*

Den nuvarande regleringen av byggnadsverksamheten är icke uppbyggd på sådant sätt, att man därmed kan åstadkomma en allsidig begränsning av byggnadsverksamheten inom en ram, som bestämmes av växlingarna såväl ifråga om tillgången på arbetskraft som material samt förändringarna i det penningpolitiska läget. Det är visserligen sant, att man vid tillämpningen av de nuvarande bestämmelserna om företrädesrätt försökt att taga hänsyn till samtliga dessa faktorer, men detta kan icke anses formellt tillfredsställande, då tjänstepliktslagen icke lämnar grund härför. Dessutom må, såsom framgår av det föregående, här framhållas, att en betydande del av byggnadsverksamheten är undantagen från regleringen. För att åstadkomma en ur samtliga nu nämnda synpunkter önskad allsidig begränsning av byggnadsverksamheten har därför i de ekonomiska riktlinjerna ifrågasatts att införa en direkt reglering av byggnadsverksamheten genom att föreskriva särskilt tillstånd för rätt att påbörja och bedriva byggnadsarbete.

Söderlund har i enlighet med det honom meddelade uppdraget låtit upprätta ett utkast till lag om tillståndstvång för byggnads- och anläggningsverksamhet. Enligt detta skall Konungen vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äga rätt att i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, stadga förbud att bedriva byggnadsarbete utan särskilt, av Konungen meddelat tillstånd (byggnadstillstånd). Tillståndsprövningen an-



kommer enligt utkastet antingen på Kungl. Maj:t eller, i den omfattning Kungl. Maj:t föreskriver, på den myndighet Kungl. Maj:t utser (tillsynsmyndigheten). I utkastet finnas vidare allmänna föreskrifter om tillsynsmyndighetens uppgifter samt straffbestämmelser m. m. Närmare föreskrifter för tillämpning av lagen skola enligt förslaget meddelas av Konungen.

Söderlund har i promemorian diskuterat den närmare utformningen och innebörden av det ifrågasatta regleringssystemet. Därest detta genomföres, anser Söderlund, att man bör tillskapa en ny myndighet, benämnd statens byggkontrollnämnd, såsom tillsynsmyndighet samt att man från regleringen måste utesluta reparations- och underhållsarbeten samt vissa smärre andra arbeten. För byggkontrollnämndens närmare organisation samt gränsdragningen mellan företag, som skola omfattas av regleringen, och övriga företag skall närmare redogöras i annat sammanhang.

Efter framläggande av förslaget till en lagstiftning om byggnadstillstånd har Söderlund till diskussion upptagit frågan, huruvida en dylik lagstiftning bör komma till stånd och en motsvarande administrativ apparat tillskapas eller om man för närvarande kan begränsa sig till att förstärka de former och organ, som för ändamålet redan stå till buds. Söderlund har därvid framhållit, att det för besvarande av den uppställda frågan främst är nödvändigt att klargöra i vad mån ett tillståndstvång på byggnadsmarknaden skulle bringa under kontroll områden, som för närvarande icke regleras. Söderlund har därvid, såsom förut antytts, förutsatt att den ifrågasatta lagstiftningens tillämpningsområde får en rimlig avgränsning samt att både underhållsarbeten och smärre nybyggnadsarbeten i praktiken lämnas utanför en reglering.

Söderlund har vidare anfört följande:

Området för den kontroll, som vilar på arbetsmarknadsgrunder, bestämes naturligen framför allt därav, att ny arbetskraft behöver anställas. Där företagaren redan har hos sig anställd den arbetskraft, som erfordras för ett förestående byggnadsföretag, sker från detta företags sida ingen påverkan på arbetsmarknaden och ter sig följaktligen icke heller någon kontroll i första hand behövlig. Med den rörlighet och de anställningsförhållanden, som gemenligen råda inom byggnadsbranschen, höra dylika fasta anställningar till undantagen. I de fack, som äro avgörande för ett företags genomförande, är en arbetares anställning knuten till det särskilda byggnadsföretaget, icke till arbetsgivarens fortbestående verksamhet inom branschen. Detta innebär, att anställningen är att betrakta såsom ny för varje nytt byggnads- eller anläggningsföretag, på samma plats eller på en ny, även om arbetaren tidigare ganska kontinuerligt haft anställning hos arbetsgivaren. För att fast och fortlöpande anställning skall vara för handen fordras, att anställningsvillkoren markerat avvika från den inom facket vanliga tim- och ackordsavlöningen, exempelvis så att lönen är bestämd till visst belopp per månad. Dylika anställningsformer äro, vad kroppsarbetarna angår, mycket ovanliga inom byggnadsindustrien och torde väsentligen vara att finna i de byggnads-, anläggnings- och reparationsavdelningar, som vissa stalliga verk, större kommuner och vissa stora enskilda företagare hålla sig med. Den ojämförligt största privata byggnads- och anläggningsverksamheten utföres av entreprenörer, och där äro anställningarna att anse som nya för varje nytt arbete. På grund härav är det möjligt att, om man så vill, komma mycket långt med en på arbetsförmedlingstvång vilande byggnadskontroll.

Söderlund har därjämte framhållit, att omfattningen av de arbeten, som komma under kontroll, väsentligt utvidgats genom den av arbetsmarknads-kommissionen från och med den 22 februari 1943 genomförda, förut om-talade skärpningen av arbetskraftsregleringen på byggnadsmarknaden.

Söderlund har vidare uttalat:

De områden av byggnads- och anläggningsverksamhet, som efter den så-lunda genomförda skärpningen icke äro underkastade reglering, men som en-ligt förslaget om tillståndslagstiftning skulle komma under kontroll, äro väsentligen följande:

statliga arbeten, som utföras av affärsverk eller andra förvaltningar med egna byggnads- och anläggningsarbetare;

kommunala arbeten, som utföras av fast anställd personal; i den mån upplåning erfordras äro de dock redan nu underkastade finansiell kontroll; samt

arbeten inom större industriföretag, som hava egna byggnadsavdelningar, i den mån arbetena kunna utföras utan anställning av annan arbetskraft.

För de statliga arbetenas del möter det emellertid inga hinder att låta dem underkastas vilken reglering som helst, om blott viljan till återhåll-samhet är för handen. Vad de kommunala arbetena beträffar synes den finansiella kontrollen i varje fall kunna skärpas därhän, att som en ord-ningsföreskrift stadgas skyldighet för kommun att innan några arbeten vidtagas å ett företag, som i sista hand kan komma att finansieras med lånemedel, inhämta Kungl. Maj:ts medgivande. Åsidosattes en sådan skyl-dighet bör avslag lämnas å låneframställningen. Inom Kungl. Maj:ts kansli torde det lätt låta sig göra att samordna handläggningen så, att avgörandet i låneärenden realiter blir beroende av byggnadsberedningen. Att några me-ra betydande kommunala arbeten skulle kunna utföras utan varje upplå-ning är näppeligen att antaga. De nya byggnadsarbeten inom den privata industrien, som företagen kunna utföra med egen arbetskraft, torde icke vara av någon överväldigande omfattning. I några få fall äro visserligen bygg-nadsavdelningarna mycket stora; de kunna omfatta flera hundra personer och besitta möjligheter att utföra snart sagt vilka arbeten som helst. I all-mänhet äro de emellertid avsedda för reparation och annat underhåll samt smärre anläggningsarbeten för företagets löpande behov. Det synes icke uteslutet att på frivillighetens väg få en begränsning av byggnadsverksam-heten till stånd inom de områden, där industriföretag med egna byggnads-avdelningar eljest skulle undkomma den allmänna återhållsamhet, som i nuvarande läge bör eftersträvas. Inom samtliga områden gäller det väsent-ligen att mobilisera den fria viljan till förmån för en återhållsamhet, som samordnar de olika arbetena och underställer dem en enhetlig frågeställ-ning, nämligen i vad mån de äro ägnade att gagna vårt försvar och vår försörjning på nära sikt.

Någon betydande utvidgning av det område, varinom en reglering re-dan nu äger eller kan äga rum, lärers sålunda icke vara att påräkna genom en tillståndslagstiftning av den art och omfattning, som i det föregående skisserats. Det spörsmålet uppställer sig emellertid då, huruvida brister och svagheter av annat slag i det nuvarande regleringsystemet skulle kunna av-lägsnas genom en sådan lagstiftning med därpå uppbyggd förvaltnings-apparat.

Gränsen för vad som utan statlig prövning kan utföras är med nuvaran-de kontrollsystem bestämd av att ny arbetskraft icke behöver anställas. Frågan, huruvida en anställning av byggnadsarbetare är ny eller icke, lig-ger ej så i öppen dag som att ett nytt byggnadsföretag kommer till stånd.

Kontrollen skulle därför kunna antagas bli mindre effektiv enligt nuvarande system än med en lagstiftning, som kräver tillstånd för varje nytt företag. Å andra sidan kan kontrollen, även som den nu är, anknyta till det faktum, att ett nytt företag påbörjas; sammanhanget med den anställda arbetskraften kan därefter utrönas, låt vara inte med samma lätthet som man kan konstatera, huruvida byggnadstillstånd föreligger eller icke. Vad som däremot skulle kunna undergräva kontrollen vore, om entreprenörerna ginge över till ett anställningssystem, som befriade dem från skyldigheten att till nya företag söka arbetskraft genom arbetsförmedlingarna. Det är icke troligt, att så kommer att ske. Skulle någon dylik tendens uppträda, får frågan om tillståndslagstiftning ökad betydelse.

Den administrativa organisationen av en tillstandsreglering är i det föregående närmare antydd. Till det yttre ansluter den sig mycket nära till nuvarande system med arbetsmarknadscommissionen som regleringsorgan för de mindre och Kungl. Maj:t för de större samt de statliga och statsunderstödda företagen. Samarbetet och den enhetliga ledningen inom Kungl. Maj:ts kansli äro i båda fallen viktiga förutsättningar och i huvudsak lika garanterade. Skillnaden är väsentligen den, att ärendenas beredning nu är delad på samma sätt som beslutanderätten, medan en ny tillsynsmyndighet enligt förslaget skulle svara för beredningen av samtliga ärenden, även dem som avgöras av Kungl. Maj:t. Sistnämnda anordning är avsedd som en förstärkning av effektiviteten men är givetvis i sådant hänseende, liksom nuvarande ordning, ytterst beroende av regeringens inställning och Kungl. Maj:ts direktiv.

Möjligen kan det vara en svaghet i det nuvarande systemet, att det bygger på en arbetsmarknadsreglering och därför icke lämnar tillräckligt utrymme åt de mera allmänna synpunkter, som penningpolitiken uppställer. Det skulle sålunda kunna inträffa, att tillstånd gives åt ett byggnadsföretag av onödig karaktär inom en ort, där tillgången på byggnadsarbetare är riklig, medan samma slags företag inom annan ort förhindras, emedan fri arbetskraft där saknas. Vid en allmän byggnadsreglering enligt licenssystemet torde en lika behandling av sådana företag falla sig naturlig oavsett tillgången på byggnadsarbetare å respektive orter. I själva verket bör samma resultat eftersträvas vid en prövning enligt nuvarande system. Skillnaden är blott den att arbetsmarknadens verkliga krav på återhållsamhet framträda tydligare och allvarligare, när man ställer dem i belysning av penningpolitikens målsättningar. Vid en prövning enligt nuvarande system föreligger frestelsen att acceptera den lokala arbetsmarknadssituationen och de tröghetsfaktorer som äro för handen, medan man vid en prövning enligt licenssystemet lättare skulle kunna se saken i stort och landets arbetsmarknad som en helhet samt i enlighet härmed förutsätta större rörlighet hos arbetskraften och lika behandling av samma slags byggnadsföretag. Någon omöjlighet att inom nuvarande system för prövningen tillägna sig samma ledande uppfattning torde icke föreligga.

En annan svaghet i det nuvarande systemet sammanhänger med den generella företrädesrätten för vissa arbeten. Helt torde en generalisering icke gärna kunna undvikas, men som den hittills varit genomförd har den begränsat prövningen på ett olämpligt och besvärande sätt för både arbetsmarknadscommissionen och Kungl. Maj:t. Detta är emellertid en brist som kan avhjälpas lika väl inom det nuvarande systemet som inom ett nytt.

Slutligen räknar man med att en organisation som den tänkta statens byggnadskontrollnämnd skulle kunna skapa möjlighet för en periodvis upprepad rambestämning för byggnadsverksamheten och dess olika delar, avsedd att ge stadga och effektivitet åt den individuella företagsprövningen. I den mån denna strävan överhuvud kan leda till resultat, bör den även kunna

åstadkommas genom erforderlig förstärkning av statens byggnadsberedning och dess kansli.

De överbäganden som här gjorts leda närmast till den slutsatsen, att man med god vilja kan uppnå nära nog detsamma på grundval av en arbetsmarknadsreglering och med nuvarande regleringsorgan som med en tillståndslagstiftning och därpå uppbyggd administrativ apparat. Vid sådant förhållande och då en ny lagstiftning och ett nytt krisorgan skulle föra med sig olägenheter, arbete och kostnader såväl för näringslivet som för det allmänna, är det enligt min mening att föredraga att söka effektivisera prövningen inom ramen för nuvarande ordning.

De önskemål, som härvid framträda, kunna i korthet angivas sålunda:

1. Bestämmelserna om företrädesrätt utan särskild prövning för vissa slag av byggnadsarbeten böra i vissa delar upphävas och i andra delar kompletteras med föreskrifter och villkor i fråga om den arbetskraft, som må för ändamålet användas.

2. Kontrollen över den kommunala byggnads- och anläggningsverksamheten bör i samband med länprövningen effektiviseras. Kommunerna böra förmås att i ett sammanhang ställa sina byggnadsplaner under prövning.

3. En frivillig överenskommelse med liknande syfte bör eventuellt sökas med det mindre antal större industriföretag, som hålla en mera betydande fast stam av byggnadsarbetare.

4. Ett försök bör göras att genom förhandsanmälningar även utöver vad nyss sagts, resp. för statliga och statskontrollerade områden genom förhandsbudgetering, få upp ett större antal byggnadsarbeten till preliminär avvägning i ett sammanhang. I anslutning därtill bör en finansiell rambestämmning för byggnads- och anläggningsverksamheten eftersträvas.

5. Byggnadsberedningens organisation bör förstärkas i syfte att möta de nya och vidgade uppgifterna. Eventuellt böra särskilda sakkunniga tillkallas för att delta i den förberedande behandlingen av vissa slag av ärenden.

Med detta synes regleringsbehovet sådant det för närvarande ter sig kunna i huvudsak tillgodoses. Ifrågasätts kan, huruvida detta skall bli möjligt, om förhållandena väsentligt försämrats och bristen på arbetskraft resp. material blir svårare än nu. Skördeutfall och bränsleförsörjning kunna medföra påfrestningar, som göra helt andra och längre gående ingripanden nödvändiga än som nu diskuteras, och då även på byggnadsmarknaden. Å andra sidan skulle en inskränkning av vedavverkningarna och ett bortfallande av arbetskraftsregleringen till förmån för skogsarbetet beröva oss det hittillsvarande regleringsinstrumentet för byggnadsverksamheten. I den mån andra angelägna men starkt differentierade yrkesområden då äro i trängande behov av arbetskraft, skulle det kunna möta svårigheter att i praktiken till förmån för dem hålla byggnadsverksamheten tillbaka genom en arbetskraftsreglering. Befarade förändringar i läget av nu nämnda slag skulle kunna åberopas som skäl för genomförande av tillståndslagstiftningen som en ren beredskapslag, vilken kunde sättas i kraft enligt i huvudsak de regler, som gälla förfogandelagen, tjänstepliktslagen och andra liknande beredskapslagar. Det vill dock synas, som om behovet härav icke kan vara av mera trängande beskaffenhet utan att man i här förutsatta fall bör kunna, åtminstone övergångsvis, reda sig med nuvarande anordningar, förstärkta på sätt ovan antytts.

#### Yttranden.

I fråga om behovet av en tillståndslagstiftning hava i de avgivna yttrandena olika meningar kommit till uttryck.

Sålunda hava *byggnadsstyrelsen*, *generalpoststyrelsen*, *telegrafstyrelsen*, *vattenfallsstyrelsen*, *väg- och vattenbyggnadsstyrelsen*, *industrikommissionen*

och Sveriges industriförbund anslutit sig till den av Söderlund uttalade meningen, att man på grundval av en arbetsmarknadsreglering och med nuvarande regleringsorgan bör kunna uppnå samma resultat som med en tillståndslagstiftning ävensom att en sådan lagstiftning ej för närvarande bör komma till stånd.

*Järnvägsstyrelsen* har icke haft något att erinra mot de i promemorian framförda synpunkterna eller mot innehållet i lagutkastet.

*Arbetsmarknads- och bränslekommissionerna* samt *statens byggnadslånebyrå* hava ansett, att den under nuvarande förhållanden erforderliga regleringen av byggnadsverksamheten bör ske genom en tillståndslagstiftning samt att en sådan lagstiftning bör komma till stånd så snart som möjligt. Inom arbetsmarknadskommissionen hava dock tre ledamöter i huvudsaklig anslutning till Söderlunds slutsatser uttalat betänkligheter mot en tillståndslagstiftnings snara ikraftträdande.

*Svenska stadsförbundet* har icke velat motsätta sig en lagstiftning om byggnadstillstånd men ansett sig sakna anledning att ingå på frågan, huruvida ur allmänt ekonomiska synpunkter en begränsning av byggnadsverksamheten bör ske genom en utbyggnad av den nuvarande regleringen eller genom den ifrågasatta lagstiftningen.

Av innehållet i yttrandena må i detta sammanhang återgivas följande.

*Generalpoststyrelsen* har anfört, att starka skäl talade för att en eventuell skärpning av de hittills vidtagna regleringsåtgärderna lämpligast borde ske genom en utsträckning av nu gällande arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamheten.

*Telegrafstyrelsen* har framhållit att beträffande statliga myndigheter återhållsamhet bör kunna ernås utan lagstiftning.

*Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har anfört att, därest det av penningpolitiska skäl ansåges nödvändigt att få till stånd en effektivare reglering av byggnadsverksamheten än den som nu tillämpades, styrelsen icke hade något att erinra mot att en sådan effektivisering genomfördes inom ramen för nuvarande ordning och i huvudsaklig överensstämmelse med de av Söderlund i promemorian uttalade önskemålen.

*Industrikommissionen* har lämnat en redogörelse för materialfrågans läge samt vidare yttrat bland annat:

Liksom förskjutningar i försörjningsläget med avseende å olika råvaror tid efter annan förekomma, kan det, förutom kravet på ett stabilt penningvärde, ömsom vara läget på arbetsmarknaden och ömsom råvaruläget som utgör det huvudsakliga motivet för byggnadsverksamhetens påtvingna begränsning. Det kunde därför måhända synas tveksamt, huruvida nu rådande anordning, som genom en reglering av arbetskrafttilldelningen söker åstadkomma den begränsning, som eftersträvas, kan vara tillräcklig. Kommissionens materialsynpunkter ha emellertid även vid nuvarande anordning på tillfredsställande sätt kunnat göras gällande vid ärendenas beredning och det torde även vara möjligt att vid nuvarande anordning låta penningpolitiska bedömanden komma till ett motsvarande behörigt uttryck. Kommissionen vill därför, åtminstone med avseende å landets nuvarande förhållanden, biträda den i promemorian uttalade uppfattningen att en effektiviserad prövning inom

ramen för nu rådande arbetsmarknadsreglering är att föredraga framför en särskild tillståndslagstiftning. Enligt kommissionens mening kan emellertid, därest en mera väsentlig skärpning skulle inträda beträffande försörjningsläget i stort eller i penningpolitiskt avseende, en tillståndslagstiftning med dennas större möjligheter att täppa till eventuella luckor befinnas önskvärd. Kommissionen har därför icke kunnat finna annat än att det måste anses fördelaktigt att för eventuellt framtida behov redan nu utfärda vederbörlig fullmaktslag i ämnet, vilken Kungl. Maj:t sedermera skulle kunna bringa i tillämpning jämväl vid sådan tidpunkt, då riksdagen icke är samlad.

*Arbetsmarknadscommissionen* har såsom skäl för sitt ställningstagande anfört bland annat:

Man har vid tillämpningen av bestämmelserna om arbetsförmedlingstvånget lagt även materialfördelnings- och investeringsregleringssynpunkter till grund för avgöranden, huruvida hinder bort uppställas mot utförande av ett visst företag även i de fall, då arbetsmarknadssynpunkter icke i sig ansetts tala mot företagets utförande. Detta förfaringssätt måste emellertid anses principiellt oriktigt och kan försvaras endast därmed, att man vid förmedlingstvångets införande utgick ifrån att förmedlingstvånget snarast skulle ersättas av eller kompletteras med en lagstiftning om tillståndsvång för byggnadsverksamhet. Att, såsom utredningsmannen förutsatt, även i fortsättningen tillämpa arbetsförmedlingstvånget på sätt hittills skett, oaktat nu möjlighet förefinnes att få till stånd en tillståndslagstiftning, finner kommissionen för sin del oriktigt.

Företrädesbestämmelsernas tillämplighet bygger helt på efterfrågan på arbetskraft till företrädesberättigade företag och därmed jämställda näringar. Under överskådlig tid framåt kan skogsbruket visserligen beräknas ha behov av avsevärt ökat antal arbetare, men det kan emellanåt inträffa att arbetsförmedlingsanstalterna icke kunna erbjuda de arbetssökande skogsarbete, exempelvis på grund av att för tillfället inkvarteringsmöjligheter saknas och ej kunna ordnas under den närmaste tiden. Om under samma tid arbetskraftsbehovet för företrädesberättigade byggnadsarbeten samt jordbruk kan tillgodose utan att den arbetssökande tages i anspråk därför, skall enligt det nuvarande systemet den arbetssökande få anvisas även till andra byggnadsföretag än företrädesberättigade. I ett sådant läge kan arbetsförmedlingstvånget överhuvud icke förhindra igångsättande av arbeten, som ur materialfördelnings- eller investeringsregleringssynpunkter böra anstå. Har ett företag väl kunnat påbörjas utan hinder av gällande bestämmelser, är det ofta ur flera synpunkter mycket svårt att stoppa dess vidare utförande med arbetsförmedlingstvångets hjälp. Mången gång kan arbetet under tiden ha fortskridit så långt, att det måste anses riktigast, ur de synpunkter regleringen avser att tillgodose, att eventuellt erforderlig ytterligare arbetskraft anvisas för företagets färdigställande.

Arbetsförmedlingstvånget är av begränsad räckvidd. Utanför regleringen faller sålunda sysselsättning av redan anställd arbetskraft inom det område tvånget omfattar. Särskilt betydelsefull i detta avseende är sysselsättningen av kommunalarbetare samt till industriföretags reparations-, underhålls- och byggnadsavdelningar knutna arbetare. Medan egentliga byggnadsarbetare i övrigt i regel anställas för ett bygge i taget, äro dessa arbetare anställda för förekommande arbetens utförande på ett sådant sätt, att fortlöpande anställning i regel måste anses föreligga, varför arbetsförmedlingstvånget för dessa grupper blir utan effekt i andra fall, än där nyanställning av ytterligare arbetskraft måste ske.

Även ur kontrollsynpunkt skulle en tillståndslag vara att föredraga framför det nuvarande systemet. Visserligen finnas en del kontrollanter tillsatta av kommissionen. För att åstadkomma en fullt effektiv kontroll inom ramen för det nuvarande regleringssystemet skulle emellertid fordras skapandet av en kontrollantkår av en sådan storleksordning, att kostnaderna därför kunde beräknas överstiga kostnaderna för byggkontrollnämndens verksamhet. Om en tillståndslagstiftning genomföres, blir det däremot avsevärt lättare att kontrollera byggnadsverksamheten.

Utredningsmannen har, enligt kommissionens förmenande, underskattat betydelsen av det bindande i byggnads- och reparationsarbete av redan anställd arbetskraft som föreligger för industriens del. Regleringen av kommunala arbeten torde även kunna ske enklare och mera effektivt genom en tillståndslag än på de av utredningsmannen utpekade vägarna.

*Bränslekommissionen* har i sitt utlåtande lämnat en redogörelse för bränsleförsörjningen och därvid framhållit, att avverkningarna under avverkningsåret 1942/43 ej hittills kunnat bedrivas i den omfattning, som svarar mot det beräknade behovet, samt att den knappa tillgången på arbetskraft starkast bidragit till begränsningen av avverkningsresultatet. Kommissionen har vidare yttrat bland annat:

De av arbetsmarknadskommissionen vidtagna åtgärderna i syfte att till skogsbruket överföra ovan arbetskraft i sådan omfattning, att det utvidgade behovet av arbetskraft inom skogsbruket kan tillgodoses, hava givit beaktansvärda resultat. Det är möjligt att man genom sålunda vidtagna eller ytterligare åtgärder av liknande slag skulle kunnat uppbringa arbetskraften i skogarna till erforderlig volym, därest icke en betydande avgång av skogsarbetare till andra yrken samtidigt ägt rum. Några närmare uppgifter om storleken av denna åderlåtning av den skogliga arbetskraften stå icke till buds men av verkställda utredningar framgår, att skogsarbetarnas övergång till industri- och anläggningsarbeten spelat en framträdande roll i denna utveckling. Anledningen till denna övergång till sistnämnda slags arbeten är ej blott att dessa arbeten bereda skogsarbetarna en uppskattad omväxling utan även ger tillfällen till väsentligt högre inkomster än skogsarbetet. För rekryteringen av arbetarstammen inom skogsbruket är denna yrkesväxling icke ändamålsenlig, då det är den yngsta och rörligaste arbetskraften, som lämnar skogen. — I fråga om angelägenhetsgraden av det arbete, som under nuvarande förhållanden uträttas i skogen, må till en början framhållas, att tillräcklig tillgång till bränsle är en oundgänglig förutsättning för att landets materiella beredskap skall kunna uppehållas. Utan tillräckliga mängder bränsle — särskilt för krigsviktiga industrier, för transporter och för livsmedelsproduktionen — och utan åtminstone nödtorftiga uppvärmningsmöjligheter för bostadsbeståndet, kommer landets värnkraft självfallet att bli nedsatt. Med hänsyn härtill måste man enligt bränslekommissionens mening utgå från att en efter föreliggande oundgängliga behov riktigt avvägd vedanskaffning är av högre angelägenhetsgrad än de flesta anläggningsarbeten, vilka för närvarande kunna ifrågakomma till utförande.

Beträffande försörjningsläget med avseende å bränsle har bränslekommissionen gjort följande sammanfattning:

Ehuru läget för dagen ej ger särskild anledning till oro, kan landets beredskap på ifrågavarande område icke anses tillfredsställande med hänsyn till de synnerligen ovissa utsikterna för ostörd import under nästa bränsleår. Avverkningarna måste därför under återstoden av innevarande säsong be-

drivas med uppjudande av alla till buds stående resurser och även därefter kontinuerligt fortsätta med stor intensitet i närmaste syfte att så stor kvantitet som möjligt av nästföljande års avverkningar skall bli tillgänglig för förbrukning redan under året  $\frac{1}{7}$  1943— $\frac{30}{100}$  1944. Den viktigaste förutsättningen för att så skall kunna ske är att arbetskraft i fortsättningen kan tillhandahållas skogsbruket i tillräcklig omfattning.

Efter diskussion av olika åtgärder för kvarhållande av den vana arbetskraften i skogsbruket eller återförande till skogsbruket av sådan arbetskraft från mer eller mindre tillfällig anställning utom yrket har kommissionen anfört:

Kommissionen är av den uppfattningen, att alla utvägar böra sökas för att med minsta möjliga ingrepp i den personliga friheten i så stor utsträckning som möjligt begränsa sysselsättningen av skogsvan arbetskraft eller närstående arbetare i sådana arbeten, som för närvarande äro mindre angelägna än avverkningsarbetet.

Bränslekommissionen har vidare under framhållande att kommissionen icke varit i direkt kontakt med tillämpningen av arbetsmarknadsregleringen genom arbetsförmedlingstvånget ej ansett sig äga möjligheter att avgiva något sammanfattande omdöme om den nuvarande regleringens verkningar och effektivitet. Kommissionen har emellertid i denna fråga uttalat bland annat:

Det förefaller emellertid kommissionen klart att regleringen icke kunnat effektivt förhindra övergången av skogsarbetare och arbetare tillhörande närstående grupper till sådana byggnadsarbeten, som i nuvarande läge icke bort komma till utförande. Säkerligen är detta till stor del beroende på att regleringen redan från början försvagats genom ett stort antal undantag i tillämpningsbestämmelserna. Även om dessa bestämmelser numera skärpts, ifrågasätter kommissionen likväl, huruvida icke regleringen som sådan lider av brister, vilka man icke kan komma till rätta med genom skärpt tillämpning. Genom den ifrågasatta byggnadsregleringen skulle kontrollen av byggnadsverksamheten bli utsträckt till vissa nya områden, nämligen sådana statliga, kommunala och enskilda företag, vilka utföra arbeten med fast anställda arbetare. Byggnadsregleringen har ett påtagligt företräde framför arbetsförmedlingstvånget i det förhållandet att det såsom regleringsinstrument är avsevärt effektivare. Kontrollen att föreskrifterna efterföljas erbjuder inga större problem vid en byggnadsreglering, som kräver särskilt tillstånd för varje byggnadsföretag. Enligt kommissionens mening måste detta tillmätas stor betydelse vid bedömandet av förslaget. Bränslesituationen kräver att man snabbt kommer fram till en sådan reglering av arbetsmarknaden, som kan trygga skogsbrukets behov av arbetskraft. Man kan icke längre dröja med tillskapandet av en ordning, som effektivt förhindrar att den arbetskraft, som är sysselsatt med viktiga försörjningsuppgifter och icke kan undvaras där, uppsuges i företag, som under rådande förhållanden icke bör komma till stånd.

Ett betydelsefullt motiv för reglering av byggnadsverksamheten utgör den särskilt i vissa avseenden mycket påtagliga bristen på råvaror. Bränslekommissionen har beröring med denna fråga endast i vad avser tilldelning av bränsle för framställning av byggnadsmaterial. Framför allt tillverknings av cement, tegel och glas är mycket bränslekrävande. Bestämningen av den omfattning, i vilken byggnadsföretagen böra underkastas reglering, synes böra ske med hänsyn även till de bränsleresurser, som kunna ställas till för-



fogande för ändamålet. Tänkbart är också att ifrågavarande storleksgräns för de företag, som icke underkastas reglering, sedermera kan behöva jämkas efter de ändringar av försörjningsläget i fråga om bränslen, som kunna inträffa. En särskild betydelse för bränslekommissionens planläggning av byggnadsämnesindustriens bränsleförsörjning skulle den i promemorian föreslagna rambestämmningen av byggnadsarbetena kunna få. De planer för byggnadsverksamheten, som därvid upprättas och som böra avse minst ett kvartal framåt, böra grundas bland annat på för ändamålet disponibla bränsletillgångar. Därest så skett och planerna sedermera strängt följas, bör hinder icke möta mot att med byggnadstillståndet förena rätt att erhålla tilldelning av för företaget erforderliga byggnadsämnen.

Den föreslagna byggnadsregleringen synes kunna bli ett sådant instrument, vilket ger möjlighet till anpassning av regleringen till de krav, som i alla olika skeden kunna ställas på densamma. Kommissionen vill vidare understryka, att byggnadsregleringen skulle betydligt förbättra möjligheterna att begränsa transporterna av byggnadsämnen till vad som är oundgängligen nödvändigt.

*Statens byggnadslånebyrå* har i sitt utlåtande förklarat, att behovet av en reglering av byggnadsverksamheten under nuvarande förhållanden icke torde kunna ifrågasättas. Efter en redogörelse för den försämring i bostadsmarknadsläget, som uppstått efter krigsutbrottet, har byggnadslånebyrån framhållit, att en rätt avvägning mellan olika grenar av byggnadsverksamheten ur samhällelig angelägenhetssynpunkt ligger i bostadsbyggandets intresse. Ur de synpunkter byggnadslånebyrån har att anlägga, påkallas en reglering främst av önskemålet, att den begränsade byggnadsvolym, som nu kan komma ifråga för hela landet, fördelas på ett med hänsyn till de lokala bostadsbyggnadsbehoven riktigt sätt och vidare av önskemålet, att säsongväxlingar så långt möjligt utjämnas. — Beträffande sättet för regleringen av byggnadsverksamheten har byggnadslånebyrån anfört, att då frågan om reglering under våren 1942 blev aktuell, var problemet med hänsyn till dåvarande säsongläge på arbetsmarknaden i första hand en arbetsmarknadsfråga. På grund härav var det då naturligt att tillgripa arbetsförmedlingstvånget. Erfarenheterna av detta kunna emellertid enligt byggnadslånebyråns uppfattning icke anses odelat goda. Byggnadslånebyrån har härom yttrat följande:

Å ena sidan har detta, som till sin motivering har karaktär av en arbetsmarknadsregleringsåtgärd, enligt lägets krav kommit att delvis användas som ett instrument för en reglering av byggnadsverksamheten, för vilken icke alltid i det aktuella fallet arbetsmarknadsläget kunnat anföras såsom argument. Det är förklarligt, att dylikt kan väcka irritation såväl hos de arbetargrupper, som beröras av regleringen, som hos de myndigheter och organ, som ha att handhava förmedlingstvånget. Självfallet måste under nuvarande förutsättningar en reglering av byggnads- och anläggningsverksamheten ske under beaktande av såväl tillgången på arbetskraft, material och transportmedel som penningpolitikens krav. Det synes på allmänna grunder naturligt, att det adekvata medlet härför är en reglering direkt av byggnadsverksamheten genom byggnadstillstånd och icke en reglering av en av dess faktorer.

Å andra sidan har arbetsförmedlingstvånget otvivelaktigt i vissa hänseenden brustit i effektivitet, och det förefaller tvivelaktigt, om en effektivisering

med bevarande av det nuvarande regleringssystemets grunddrag är möjlig. Självfallet kräver en effektiv reglering, att prövningen av byggnadsföretagets angelägenhet sätter in på ett så tidigt stadium som möjligt, helst innan mera omfattande och kostsamma planerings- och förberedelsearbeten ha nedlagts. Med nuvarande ordning föreligga i många fall inga oöverstigliga svårigheter att sätta igång och ganska långt framföra ett byggnadsföretag utan förklaring om företrädesberättigande. Tidvis kan läget på arbetsmarknaden på en ort vara sådant, att arbetsförmedlingen ej har möjligheter att anvisa arbetsökande arbete i skogsbruket eller vid företrädesberättigade byggnadsföretag. För den prövande myndigheten ställer det sig helt naturligt svårt att icke taga någon hänsyn till de ekonomiska konsekvenserna av ett avbrott i ett redan pågående byggnadsföretag. En effektivisering av arbetsförmedlingstvånget i dessa hänseenden synes i själva verket kräva åtgärder, som skulle göra arbetsförmedlingstvånget liktydigt med ett allmänt tillståndstvång.

En ordning med byggnadstillstånd förefaller även på ett mera naturligt sätt än för närvarande möjliggöra en enhetlig prövning av ärendena ur samtliga de synpunkter, som äro att beakta vid byggnadsregleringen. Icke minst gäller detta beträffande byggnadernas konstruktioner och utförande med hänsyn till hushållningen med knappa material. För närvarande sker prövningen i dessa hänseenden mycket ojämnt.

*Sveriges industriförbund* har anfört bland annat:

En reglering av byggnadsverksamheten som åsyftar en anpassning efter de knappa tillgångarna på arbetskraft och råvaror för sådan verksamhet är i nuvarande läge sannolikt ofrånkomlig. Däremot ställer sig saken helt annorlunda, när det ifrågasättes att utöver de nödvändiga inskränkningar, som betingas av knapphet på arbetskraft och material, begränsa byggnadsverksamheten ur penningpolitisk synpunkt. I varje fall gäller detta den byggnadsverksamhet, som utföres inom industrien. Här måste självfallet en avvägning göras mellan fördelarna ur penningpolitisk synpunkt av en utsträckt reglering, å ena, samt de därmed förenade olägenheterna, å andra sidan. Vad fördelarna angår torde det icke vara möjligt att åstadkomma någon ytterligare mera betydande begränsning av byggnadsverksamheten. Såvitt industrien angår, anges i direktören Söderlunds promemoria, att den byggnadskostnad, inom vilken en begränsning av nybyggnadsverksamheten är att söka, uppgår till omkring 200 miljoner kronor om året. Icke ens på lagstiftningsvägen torde det vara möjligt att åstadkomma en begränsning, som omfattar mer än en relativt liten del av denna summa. Olägenheterna av en ytterligare beskäring av byggnadsverksamheten utöver den, som med hänsyn till bristen på arbetskraft och råvaror redan äger rum, äro för industriens del uppenbara. En dylik beskäring skulle kunna leda till att industrien finge efter-sätta åtgärder för sådana nybyggnader och utvidgningar, som äro alldeles nödvändiga för att industrien skall kunna vidmakthålla och förbättra sin produktionsapparat på ett sätt, som möjliggör för industrien att med bibehållen och helst ökad konkurrenskraft möta efterkrigstidens påkänningar. För den svenska industrien, som under kriget i stor utsträckning förlorat gamla marknader i utlandet, är en tidsenlig utrustning ett livsvillkor, då det måhända inom en nära framtid gäller att söka återerövra de förlorade marknaderna. Vad som från industriens sida nu tilläventyrs underlåtes för att skapa och bibehålla en effektiv produktionsapparat kan få sina menliga verkningar i konkurrenshänseende lång tid härefter, verkningar som gå ut icke blott över företagen såsom sådana utan även över deras anställda och samhället. Det är därför med största oro industrien erfar att en skärpt och ur

nya synpunkter utövad byggnadskontroll ifrågasättes. Om denna kontroll icke skulle få allt för ogynnsamma följder för industrien, måste den tillämpas med sådan varsamhet, att den genom kontrollen åstadkomna begränsningen i byggnadsverksamheten sannolikt skulle få ytterligt ringa betydelse ur penningpolitisk synpunkt. Redan på denna grund måste starkt ifrågasättas, huruvida en lagstiftning om byggnadstillstånd i varje fall ifråga om industriens byggnadsverksamhet har någon egentlig uppgift att fylla.

Härtill kommer att tillämpningen av en lag om byggnadstillstånd tvivelsutan skulle erbjuda betydande praktiska svårigheter i skilda avseenden, svårigheter, som visserligen göra sig gällande även vid tillämpningen av nuvarande system men som kunna väntas bli högst avsevärt ökade vid den tilltänkta tillståndsprövningen. Framför allt måste starkt betvivlas möjligheten att tillskapa ett organ, som kan på ett nöjaktigt sätt fullgöra den ytterligt svåra och grannliga prövningen, huruvida ett tillämnat byggnadsföretag ur penningpolitiska och andra allmänna synpunkter bör få utföras. För ett industriföretag, som söker byggnadstillstånd, kan beslutet i ärendet bli helt avgörande för företagets möjligheter att på ett rationellt sätt bedriva sin verksamhet. Ett bedömande av hithörande, synnerligen skiftande ärenden efter mera objektiva normer synes enligt sakens natur nästan uteslutet, utan stort utrymme komme säkerligen att finnas för bedömarens rent subjektiva uppfattning. Och erforderlig sakkunskap synes svårigen kunna tillföras den prövande instansen utan att i prövningen deltaga någon, som är verksam inom samma bransch som sökanden och därigenom på ett icke önskvärt sätt erhåller kännedom om sökandens investeringsplaner. Under nu angivna förhållanden kan det knappast väntas, att tillståndssökande, som fått sin ansökning avslagen av det prövande organet, skulle känna sig övertygad om att avslagsbeslutet varit uteslutande sakligt grundat. Känslan av rättsosäkerhet skulle icke minskas därav att tillståndsprövningen beträffande rent statliga arbeten enligt förslaget i allmänhet skulle förbehållas Kungl. Maj:t, under det att övriga, alltså även industriens arbeten, skulle prövas i annan ordning, nämligen av statens byggkontrollnämnd. Denna olikhet i behandlingsättet kan vidare befaras leda till att de statliga arbetena i praktiken komma att prövas efter andra och mindre stränga grunder än övriga arbeten. Inom industrien torde emellertid den uppfattningen vara ganska allmän, att just statliga byggnadsarbeten, civila som militära, i rådande läge mången gång skulle kunna utan större olägenhet uppskjutas.

Om den ifrågasatta tillståndsprövningen i varje fall för industriens del skulle medföra högst betydande olägenheter och därtill även kostnader för industrien och det allmänna, kan den å andra sidan, såsom direktören Söderlund visar, icke förväntas medföra någon större utvidgning av det område inom vilket en reglering av byggnadsverksamheten redan nu äger rum eller kan äga rum. Industriförbundet ansluter sig därför obetingat till uppfattningen, att en lagstiftning av ifrågasatta typ icke bör genomföras.

Huruvida andra åtgärder än lagstiftning i nuvarande läge äro erforderliga för begränsande av byggnadsverksamheten anser sig industriförbundet icke kunna närmare bedöma. Om en ytterligare effektivisering av det nu tillämpade systemet utöver den i februari 1943 företagna skulle befinnas omedelbart erforderlig, vill industriförbundet icke motsätta sig åtgärder i sådan riktning som i promemorian föreslås.

Under de senaste åren har det av olika skäl ansetts nödvändigt att åstadkomma en viss begränsning av byggnadsverksamheten i vårt land och särskilda åtgärder härför hava, på sätt förut anförts, tid efter annan vidtagits

*Departements-  
chefen.*

beträffande såväl allmänna som enskilda företag. Materialförsörjningsläget har nödvändiggjort vissa råvaruregleringar, av vilka för närvarande den prioritetsreglering för byggnadsjärn, som nu tillämpas, är den betydelsefullaste. Denna reglering är dock ofullständig, framför allt därigenom att importjärnet till stor del ligger utanför regleringen och hinder därför icke möter att inköpa järn i fria marknaden. Vidare har den allt mera tilltagande bristen på arbetskraft framtingat, att tjänstepliktslagens bestämmelser om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt till arbetskraft satts i kraft för byggnadsverksamhet. Den reglering av nämnda verksamhet, som härigenom skett, har för närvarande den största betydelsen såsom begränsande faktor för byggnadsverksamhetens omfattning men innebär icke ens en ur arbetskraftssynpunkt fullständig reglering av verksamheten. Slutligen har beträffande företag, som äro beroende av statens medverkan i form av anslag, bidrag eller lån, samt företag, för vars finansierande medelst lån erfordras Kungl. Maj:ts medgivande, verkställts en särskild prövning av företagens angelägenhetsgrad för att förhindra eller uppskjuta under nuvarande förhållanden mindre angelägna företag. Av den tidigare lämnade närmare redogörelsen för regleringsåtgärdernas omfattning och tillämpningsområde framgår, att de nuvarande åtgärderna i åtskilliga hänseenden äro ofullständiga och ej heller ägnade att åstadkomma den begränsning och reglering av byggnadsverksamheten, som för närvarande betingas såväl av bristen på material och arbetskraft som av det allmänna ekonomiska läget. De skäl, som nu föreligga för en reglering av byggnadsverksamhetens omfattning, kunna komma att bestå en längre tid. Det finns icke för närvarande någon anledning att räkna med att materialförsörjningsläget i vårt land under närmaste tiden skall undergå någon avsevärd förbättring, snarare torde skäl för en motsatt uppfattning kunna anföras. Ej heller torde det bliva möjligt att med de tendenser till ökad omfattning av verksamheten, som göra sig gällande, tillgodose efterfrågan på arbetskraft i erforderlig omfattning. Dessutom torde det allmänna ekonomiska läget sannolikt göra det nödvändigt att åtminstone under innevarande år tillämpa en större återhållsamhet än tidigare vid regleringen av byggnadsverksamheten. För att åstadkomma den sålunda erforderliga begränsningen av byggnadsverksamhetens omfattning måste antingen de nuvarande regleringsåtgärderna kompletteras och göras mera effektiva eller ett nytt regleringssystem tillskapas. Den mest framträdande bristen i den nuvarande regleringen genom arbetsförmedlingstvånget är enligt min mening, att, då denna reglering bygger på tjänstepliktslagen, vid regleringen beträffande enskilda företag endast borde beaktas tillgången på arbetskraft samt att grund för ett bedömande med hänsyn till tillgången på material samt ur allmänna ekonomiska synpunkter följaktligen saknas. Även dessa faktorer hava emellertid, såsom arbetsmarknadskommissionen framhållit i sitt utlåtande, i viss utsträckning beaktats vid tillämpningen av gällande regleringsbestämmelser. Sålunda hava i en del fall ansökningar om företrädesrätt för byggnadsföretag avslagits även då hinder mot företagen ej mött ur arbetsmarknadssynpunkt men företagen av

andra skäl ansetts mindre angelägna och därför under rådande förhållanden funnits ej böra komma till utförande. Detta förfaringssätt har självfallet varit fullt motiverat ur rent sakliga synpunkter, då ändamålet med regleringen varit att åstadkomma en begränsning av byggnadsverksamheten med hänsyn till tillgången på arbetskraft och material samt förändringarna i det penningpolitiska läget. Vid den nuvarande regleringsanordningens genomförande stodo ej andra vägar till buds för att tillgodose det föreliggande behovet än genom införande av arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet. Man hade även då för avsikt att så snart som möjligt komplettera arbetsförmedlingstvånget med en lagstiftning om byggnadstillstånd, vilken uttryckligen skulle tillgodose alla regleringssynpunkter. Även om det hittills visat sig i viss utsträckning möjligt att inom ramen av nuvarande regleringsbestämmelser åstadkomma en jämväl ur allmänna ekonomiska synpunkter önskvärd begränsning av byggnadsverksamheten, är det nuvarande regleringssystemet ej i längden hållbart och ej heller tillräckligt effektivt. Det kan sålunda ej vara riktigt eller lämpligt att under åberopande av arbetsmarknadsskäl förhindra igångsättandet av ett företag inom en ort, där tillgång på arbetskraft råder. Då arbetsförmedlingstvånget för sin tillämpning förutsätter nyanställning av arbetskraft, falla alla företag, som bedrivs med fast anställda arbetare, utanför regleringen. Härigenom har en betydande byggnadsverksamhet lämnats utanför angelägenhetsprövningen. Slutligen lämna de nuvarande bestämmelserna ej möjlighet att stoppa ett byggnadsföretag, som påbörjats i strid mot bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång, och införandet av sådan möjlighet på tjänstepliktslagens grund torde ej låta sig göra. Bristerna i den nuvarande regleringsanordningen äro under nuvarande förhållanden så framträdande, att de ej torde kunna avhjälpas genom på tjänstepliktslagens grund vidtagna effektiviseringsåtgärder. — Däremot synes det vara möjligt att genom en lagstiftning om byggnadstillstånd åstadkomma en begränsning av byggnadsverksamheten inom en ram, som bestämmes av växlingarna i fråga om tillgången på arbetskraft och material samt förändringarna i det penningpolitiska läget. De av direktören Söderlund uttalade betänkligheterna mot en tillståndslagstiftning kan jag icke dela. Det torde, på skäl jag i det följande vill anföra, vara möjligt att genomföra ett på tillståndstvång grundat regleringssystem med nuvarande regleringsorgan utan att tillskapa en ny administrativ apparat. Gränsdragningen för regleringsåtgärdernas tillämpningsområde bereder, såsom Söderlund framhållit, stora svårigheter, men jag kan ej finna, att dessa svårigheter, som i betydande utsträckning redan nu föreligga, äro av den beskaffenhet att de böra utgöra hinder för genomförandet av en tillståndslagstiftning. På grund av vad sålunda blivit anført anser jag, att ett på tillståndslagstiftning grundat regleringssystem är att föredraga framför nuvarande regleringsåtgärder.

Beträffande härefter frågan om utformningen av en lag om byggnadstillstånd anser jag, att lagen bör givas karaktären av en s. k. fullmaktslag med befogenhet för Kungl. Maj:t att sätta lagen i tillämpning i fall av krig eller

krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga av krig föränledda förhållanden. Lagens huvudsyfte skall vara att möjliggöra den reglering och begränsning av byggnadsverksamheten, som under angivna förhållanden finnes erforderlig för att upprätthålla ett fast penningvärde samt befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. Lagen bör därför endast innehålla allmänna bestämmelser om lagstiftningens innebörd och tillämpningsområde samt straffbestämmelser. Under lagstiftningens tillämpningsområde bör principiellt falla all byggnads- och anläggningsverksamhet. Visserligen torde det av praktiska skäl och andra orsaker ej vara möjligt att åstadkomma en fullständig reglering, men det bör ankomma på Kungl. Maj:t att med hänsyn till det aktuella regleringsbehovet bestämma regleringens omfattning. Erforderliga tillämpningsföreskrifter böra sålunda meddelas av Kungl. Maj:t eller efter Kungl. Maj:ts bemyndigande av arbetsmarknadskommissionen eller av annan därtill utsedd myndighet. Jag vill i detta sammanhang framhålla vikten av att regleringssystemet erhåller en sådan utformning, att det snabbt kan anpassas efter det från tid till annan växlande regleringsbehovet.

### **Tillämpningsområdet för en lagstiftning om byggnadstillstånd.**

#### *Promemorian.*

I fråga om lagstiftningens tillämpningsområde har Söderlund anfört:

Tillämpningsområdet för den genom arbetsförmedlingstvånget gällande regleringen av byggnads- och anläggningsverksamheten har bestämts genom den för all sådan verksamhet valda lagtekniska termen »byggnadsarbete», vartill räknas följande slag av arbeten:

a) allt slags husbyggnad, vare sig ny-, om- eller tillbyggnad, ävensom schaktning för sådan byggnad;

b) rivning av hus;

c) utförande av s. k. anläggningsarbeten, vilket begrepp exemplifieras genom en uppräknig, som, utan att vara utfömmande, upptager väg, järnväg, spårväg eller annan större fast transportanordning, vidare bro, hamn, farled, flottled, kraft-, vatten- eller avloppsledning, gata eller park ävensom vattenbyggnads- eller torrläggningföretag;

d) reparation och annat underhållsarbete på byggnad eller anläggning som nu sagts.

I fråga om de olägenheter, som följa av en allmän byggnadsreglering, och de svårigheter, som möta densamma, föreligger en avgjord skillnad mellan å ena sidan nya byggnader och anläggningar, å andra sidan *reparationer och annat underhållsarbete* å redan existerande byggnader och anläggningar. I det förra fallet sker en i viss mån ny inriktning eller bestämd förändring, resp. utökning av verksamheten, vars nödvändighet i nuvarande läge kan behöva granskas, i det senare fallet avses huvudsakligen att bibehålla det en gång skapade realkapitalet vid dess tidigare användningsvärde eller produktionsförmåga. Det som göres nytt är lättare att precisera och avskilja, därmed också lättare att kontrollera; reparations- och underhållsarbeten flyta ofta över i driften och tillhöra mer eller mindre den dagliga gärningen utan att kunna avskiljas och konkretiseras. Nya anläggningar av någon storleksordning kräva som regel anställning av åtminstone någon ny arbetskraft, medan även mycket omfattande underhåll skötes av företagens eget folk, ofta om-

växlande med arbete i själva driften. En kontroll, som sträcker sig till reparationer och underhåll, blir mycket besvärande för företagen samt synnerligen tunghanterlig och otillfredsställande för kontrollorganet. Och en gränsdragning mellan större och mindre företag i syfte att från regleringen avskilja de senare får för dylika fall en högst opraktisk karaktär.

Emellertid utföras för närvarande arbeten av reparations- och underhållskaraktär i större utsträckning och av annat slag än som kan anses vara sakligt motiverat. I nuvarande skattebestämmelser, främst krigskonjunkturbeskattningen, föreligga otvivelaktigt särskilda motiv för investering av driftsöverskott i allehanda förbättringsarbeten av beskaffenhet att kunna i räkenskaperna avföras som utgifter och därmed undgå beskattning. Det är av stort värde, om man kan åstadkomma en automatisk inskränkning av den verksamhet, som avser reparationer och underhåll och som lättast kan uppskjutas. Detta torde låta sig göra genom att giva rörelseidkare rätt att av vinstmedel fritt från krigskonjunkturbeskattning avsätta reparations- och byggnadsfonder, vilka han sedermera har att disponera inom tid som Kungl. Maj:t bestämmer vid äventyr att, om så ej sker, odisponerade medel efterbeskattas. En sådan anordning innebär en konjunkturutjämnande åtgärd och är gynnsam icke bara nu, när det gäller att inskränka efterfrågan på produktionsmedel, utan även i en kommande lågkonjunktur, när investeringsverksamheten bör få så stor omfattning som möjligt. Om nu anförda önskemål i fråga om skattelagstiftningen genomföras, torde reparationsarbetena kunna åtminstone till en början läggas utanför tillståndstvånget. Med den individuella angelägenhetsprövning, som den ifrågasatta regleringen förutsätter, blir det vidare i praktiken nödvändigt att från regleringen undantaga *smärre arbetsföretag*. Att medtaga alla småföretag av olika slag under regleringen skulle åsamka företagare i alla läger ett i det stora hela ganska meningslöst bekymmer för tillståndsfrågans avgörande och medföra en olidlig arbetsbörda för tillsynsmyndigheten. Någon ur penningpolitisk synpunkt större vinst torde icke vara att hämta ur det otal ansöknings- och utredningshandlingar, som för alla småföretagens del skulle samlas.

I fråga om sättet att bestämma ett företags storlek har man att välja huvudsakligen mellan två utgångspunkter: den beräknade kostnaden eller den kvantitet arbete som beräknas åtgå, den senare mätt antingen i antal dagsverken eller i arbetskostnad. Båda metoderna äro förenade med stora svårigheter och ingendera metoden är avgjort att föredraga. I flertalet fall torde dock den enskilde företagaren finna det enklare och mest naturligt att utgå från den beräknade totalkostnaden. Gemensam för de här antydda metoderna är en annan svårighet, nämligen att subjektiva olikheter i sättet att räkna få bli avgörande för frågan om företaget faller under regleringen eller ej. Om en undervärdering är alltför påtaglig, bör visserligen fallet kunna påtalas som ett uppenbart kringgående av bestämmelserna, men i åtskilliga fall kan en invändning om att felbedömningen varit oavsiktlig icke utan vidare avvisas. Denna svårighet synes emellertid icke kunna undgås i vidare mån än att man såsom undre gräns för de företag, som äro underkastade tillståndstvång, sätter en jämförelsevis låg kostnadssumma och därefter i tillämpningen i regel lämnar tillstånd till sådana företag, vilkas kostnadssumma med en försiktig beräkning stannat obetydligt över denna gräns, detta med hänsyn till att dessa fall kunna anses motsvara andra, där man genom att räkna kostnaden snävt hållit sig tätt under gränsen.

Den gränsdragning, varom nu är fråga, ställer sig något olika för olika slag av arbeten, detta både med hänsyn till möjligheterna i olika fall att precisera vad som är ett enhetligt arbetsföretag, på vilket kostnadsgränsen skall tillämpas, och att till beloppet bestämma denna gräns. Ifråga om hus-

byggnader är enheten i regel lätt att angiva och kostnadsgränsen bör dragas så, att ordinära enfamiljshus innefattas i regleringen. Erfordras schaktning för husbyggnad, bör kostnadsgränsen tillämpas på den sammanlagda kostnaden av schaktning och byggnadens uppförande. Rivningsarbeten utan samband med ett bygge böra icke i något fall få förekomma utan tillstånd. Beträffande anläggningsarbeten är det icke alltid lätt att avgöra vad som är ett enhetligt företag. I regel bör dock kunna enligt allmänt språkbruk urskiljas vad som är ett företag och, om ett sammanhängande arbetsprogram formellt delas upp i flera smärre etapper i tydligt syfte att envar av dem skall falla under kostnadsgränsen, detta kunna påtalas som ett försök att kringgå bestämmelserna. I de fall, där enligt sakens natur några företagsenheter icke kunna urskiljas, utan en anläggning successivt utbygges eller ombygges i olika delar, bör kostnadsgränsen utformas så, att den gäller allt arbete, som på denna anläggning utföres under ett kalenderår. Detta skulle innebära, att om ett års arbetsprogram överskred gränsen, detsamma finge underställas tillsynsmyndigheten för prövning.

Ett försök att närmare precisera gränsdragningen mellan små och stora företag blottlägger de svårigheter, som en lagstiftning om byggnadstillstånd i praktiken skulle möta, och de olägenheter den skulle föra med sig. De omständigheter, som gjort det nödvändigt att från regleringen utesluta reparationer och underhåll, äro i viss mån också för handen beträffande nya anläggningsarbeten av de slag, som nyss berörts. Sålunda bedriva de större kommunerna inom exempelvis gatu-, avlopps- och parkavdelningarna samt gas-, elektricitets- och vattenförsörjningens fortlöpande investeringsverksamhet av allehanda slag med därför avsedda och fast anställda arbetarstyrkor utan att man med några anspråk på otvetydighet kan urskilja de särskilda företagen inom ramen för en sådan verksamhet. Samma är förhållandet med statliga affärsverk och större industriföretag. Vad som enligt allmänt språkbruk är att betrakta som särskilda företag inom anläggningsverksamheten torde uppfattas olika av olika uttolkare. Den enskilde torde, allt efter sin läggning, vara benägen att antingen underställa tillsynsmyndigheten sina anläggningsarbeten, även om de falla nedanför en bestämd minimigräns, eller också söka motiv för uppdelning av investeringsarbetena i småföretag för att därmed slippa underställning. Det ena som det andra innebär olägenheter. Särskilt ter det sig motbjudande att till så tånjbara och svårkontrollerade bestämningar knyta reaktioner av nog så ingripande natur.

Likvisst måste någon rimlig avgränsningsform finnas. I främsta rummet är det de medelstora och större anläggningsföretagen som behöva underkastas prövning. Riktigt synes därför vara att fastställa en viss penning- eller dagsverksgräns, ovan vilken tillståndstvånget skall gälla, och av praktiska skäl nöja sig med en icke alltför låg gräns, exempelvis 25,000 kronor. Denna gränsbestämning synes emellertid behöva kompletteras med en föreskrift, att anläggningsarbeten kunna i ett sammanhang för någon längre tidsperiod, exempelvis ett år, prövas på grund av i förväg uppgjorda planer. En dylik anordning synes väl lämpa sig för statlig och kommunal verksamhet samt för större enskilda företagare. Tillsynsmyndigheten bör äga att direkt föreskriva sådan förhandsprövning, i fall den finner anledning därtill. På så sätt synes man kunna minska olägenheterna av en stel penninggräns och bättre anpassa regleringen till företeelserna på marknaden.

Kostnadsgränsen för husbyggnad, eventuellt i förening med schaktning, synes kunna sättas vid 10—15,000 kronor. För större företagare, allmänna och enskilda, torde systemet med prövning av hela byggnadsplaner vara det lämpligaste även när det gäller husbyggnad.

De sålunda antydda reglerna komma helt säkert att i tillämpningen verka



mycket godtyckligt. Detta framträder närmast i trakterna av en kostnadsgräns men gör sig i olika former gällande även i andra fall. Endast där det är fråga om enstaka större företag kan avgränsningen göras och ändamålsprövningen äga rum på ett nöjaktigt sätt. Där arbeten sammanhånga och på grund av sin natur svårigen kunna särskiljas, torde byggnads- och anläggningsplaner komma att underställas tillsynsmyndigheten för prövning. I sådana fall kan myndighetens uppgift jämföras med de finansiella organens samlade prövning av fackorganens utgiftsförslag inom stat, kommun och större enskilda företag. Den individuella ändamålsprövningen övergår mer eller mindre till en allmän finansiell rambegränsning, inom vilken vederbörande själva må i huvudsak välja de särskilda investeringsobjekten. En detaljprövning från tillsynsmyndighetens sida är i sådana fall mindre lämplig eller rent av omöjlig.

#### *Yttranden.*

Frågan om en tillståndslagstiftnings tillämpningsområde har behandlats i några av de avgivna yttrandena.

*Byggnadsstyrelsen* har uttalat, att en begränsning av byggkontrollnämndens arbetsbörda är synnerligen önskvärd samt på grund härav föreslagit, att kostnadsgränsen för husbyggnad måtte höjas till 20,000 kronor. Styrelsen har härom anfört:

Enskilda byggnadsarbeten av ringa omfattning böra ställas utanför regleringen, därvid i första hand böra nämnas de mindre enfamiljshusen om högst två rum och kök. Kostnaderna för dessa torde, utvändiga lednings- och planeringsarbeten inräknade, stiga till omkring 20,000 kronor. Byggnadsföretag av denna art, vid vilka fabrikstillverkade byggnadsstommar i stor utsträckning användas och arbetet å byggnadsplatsen väsentligt inskränkes, har sin stora betydelse vid avhjälpandet av den bostadsbrist, som förekommer inom stora delar av landet. För byggnadsföretag av denna art synes sålunda önskvärdt, att några hinder icke uppställas.

Beträffande tilldelning av arbetskraft för reparationsarbeten synes böra bland annat beaktas, att dessa i varje fall hänskjutas till den tid av året, då tillgången av härför lämpade byggnadsarbetare, huvudsakligen snickare och målare är störst, d. v. s. vintermånaderna.

*Generalpoststyrelsen* har framhållit, att de statliga företagen för närvarande underkastas en synnerligen ingående prövning av ett flertal myndigheter, samt på grund därav hemställt, att de rent statliga företagen måtte undantagas från en lagstiftning om tillståndstvång för byggnads- och anläggningsverksamhet.

*Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har anfört, att utförande av statliga oljelagringsanläggningar även fortsättningsvis automatiskt böra behandlas som A 1-företag. Därjämte har styrelsen framhållit, att arbetskraft fortfarande utan vidare bör få nyanställas och sysselsättas en vecka eller helst något längre för brådskande arbeten, som äro nödvändiga för att förhindra eller avhjälpa skador och skäligen icke kunna uppskjutas tills medgivande hinner inhämtas.

*Sveriges industriförbund* har i denna fråga anfört bland annat:

Förbundet vitsordar för industriens del nödvändigheten av att reparationsarbeten samt smärre byggnadsföretag lämnas utanför en blivande reglering. I fråga om reparationer är förbundet av den uppfattningen, att näringsföre-

tagen böra beredas möjlighet till sparande genom utsträckt rätt att verkställa vid all beskattning avdragsgilla avsättningar till investeringsfonder för framtida behov. Härigenom skulle sannolikt kunna ernås en viss effekt i penningpolitiskt hänseende. Vad åter angår smärre byggnadsföretag synes förbundet uppenbart att för byggnadsarbeten inom industrien måste fastställas en avsevärt högre gräns än den som ifrågasatts för husbyggnader, nämligen 10,000—15,000 kronor.

Departements-  
chefen.

För att vid en av nuvarande förhållanden framtvingen begränsning av byggnadsverksamheten låta angelägna byggnadsföretag i första hand komma till utförande är det nödvändigt att låta regleringsåtgärderna omfatta så stor del av byggnadsverksamheten som möjligt. Av praktiska skäl är det dock omöjligt att låta regleringen omfatta all byggnadsverksamhet. Sålunda har man vid tillämpningen av arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt sett sig föranlåten att från regleringen undantaga de allra minsta företagen. Dessa utgöra ett mycket stort antal och äro i regel varken särskilt material- eller arbetskrävande. En individuell angelägenhetsprövning av alla dessa företag medför dessutom betydande besvär för de särskilda företagen samt blir mycket betungande och tidsödande för prövningsorganen. Vidare möter det stora svårigheter att för rimlig kostnad få till stånd en effektiv kontroll av småföretagen. Slutligen torde den begränsning i den sammanlagda byggnadsverksamhetens omfattning, som är möjlig att uppnå genom att småföretagen underkastas angelägenhetsprövning, ej bliva av någon nämnvärd ekonomisk betydelse. Alla dessa skäl tala enligt min mening för att småföretagen böra undantagas från tillståndsprövning. — Vad härefter angår gränsdragningen mellan de företag, som skola omfattas av tillståndsprövningen, och dem som skola lämnas utanför, bereder densamma, såsom direktören Söderlund framhållit, betydande svårigheter. Söderlund har efter diskussion av möjliga grunder för gränsdragningen stannat för en kostnadsgräns, som han ansett böra sättas till 10,000—15,000 kronor beträffande husbyggnad och 25,000 kronor för anläggningsarbeten. De skäl som Söderlund anfört för denna gränsdragning synas mig emellertid icke fullt övertygande. En ekonomisk gräns är svår och vansklig att bestämma. Byggnadskostnaderna äro mycket varierande i olika delar av vårt land och en enhetlig ekonomisk gräns för hela landet skulle därför bliva orättvis. Det är visserligen tänkbart att efter byggnadskostnadernas storlek bestämma kostnadsgränsen till olika belopp för skilda delar av landet, men det är icke praktiskt möjligt att på så sätt åstadkomma en för alla orter tillfredsställande ekonomisk gräns. Redan av denna anledning anser jag en ekonomisk gräns utesluten. Härtill kommer att det med en sådan gräns bleve synnerligen svårt att kontrollera om ett företag är av den storleksordning, att det skulle vara underkastat angelägenhetsprövning. En beräkning av byggnadskostnaderna måste alltid vara mer eller mindre subjektiv och det kan lätt inträffa att ett företag enligt en beräkningsgrund faller innanför och enligt ett annat sätt att räkna faller utanför regleringen. Det kan ej vara tillfredsställande att låta företagarens kostnadsberäkning bliva avgörande. Om en påtaglig undervärdering visas föreliggande, kan detta väl i många fall föranleda ansvar för företagaren för kring-

gående av regleringsbestämmelserna men lika ofta torde företagaren med framgång kunna invända att han felbedömt kostnaderna och därför ej rimligen kan fällas till ansvar för överträdelse av bestämmelserna. Vidare må framhållas, att en företagare genom att uppdelat ett företag i två eller flera etapper med någon tids mellanrum torde äga möjlighet att utan angelägenhetsprövning utföra även relativt stora företag. Slutligen må beträffande de av Söderlund föreslagna kostnadsgränserna anmärkas, att de angivna beloppen synas alltför höga under nu rådande förhållanden och att en sådan gränsdragning innebär, att många företag, som enligt nuvarande bestämmelser äro underkastade reglering, ej skulle bliva föremål för tillståndsprövning. Någon anledning att på detta sätt begränsa regleringsåtgärdernas omfattning föreligger emellertid icke åtminstone för närvarande.

Då avskiljandet av smärre byggnadsföretag från tillståndsprövning sålunda ej lämpligen kan ske genom uppdragandet av en ekonomisk gräns, måste man vid gränsdragningen låta den för företaget erforderliga arbetskvantiteten eller arbetsstyrkan bliva avgörande. Att före ett företags igångsättande beräkna arbetskvantiteten i dagsverken möter samma svårigheter som att beräkna kostnaden för företagets utförande. Att taga det sammanlagda dagsverksanstalet såsom utgångspunkt för en gränsdragning måste därför, av skäl som nyss anförts mot en ekonomisk gräns, anses mindre lämpligt.

Härefter återstår såsom gränsreglerande faktor endast arbetsstyrkans storlek, vilken är avgörande för arbetsförmedlingstvängets tillämpningsområde i förevarande hänseende. Såsom förut angivits må arbetstagare utan medgivande nyanställas, såvida arbetsgivarens *hela* i byggnads- och anläggningsarbete använda arbetsstyrka därigenom icke kommer att överstiga 3 man. Härigenom faller utom regleringen företag, som bedrivs av enskilda personer eller mycket små firmor med en arbetsstyrka av högst 3 man, men däremot icke företag, som bedrivs av medelstora och större firmor, även om arbetsstyrkan vid det särskilda företaget ej uppgår till mer än 3 man. Även denna gränsdragning måste medföra godtyckliga resultat och är därför ej heller fullt tillfredsställande. Den tanke, som legat bakom denna bestämmelse, är att man från regleringen velat undantaga smärre arbeten, reparationer och liknande, vilka utföras av enskilda företagare själva eller med biträde av en eller ett par man. De flesta arbeten, som på detta sätt komma till utförande, äro nödvändiga underhålls- och reparationsarbeten men givetvis förekomma även såväl mindre nybyggnadsarbeten som mindre angelägna arbeten. Någon större inverkan på arbetsmarknaden torde dessa arbeten normalt icke hava. Emellertid lär under senaste tiden byggnadsarbetare i en ej obetydlig utsträckning hava bildat arbetslag om tre man för att utföra lämpliga byggnadsarbeten. Härigenom får det medgivna undantaget en utvidgad, icke avsedd räckvidd och blir av större betydelse för arbetsmarknaden. Vidare har undantagsbestämmelsen medfört, att byggmästare och andra företagare i byggnads- och anläggningsbranschen, vilka tidigare sysselsatt omkring 4—10 man huvudsakligen vid smärre företag med några man vid varje företag,

ej vidare anlitas för sådana företag. Det är fullt naturligt att den som vill hava ett mindre arbete utfört hellre vänder sig till en mindre firma, som kan utföra arbetet utan en föregående, mer eller mindre tidsödande och kanske till resultatet oviss angelägenhetsprövning. Av det anförda framgår, att ej heller den nuvarande gränsdragningen fungerar tillfredsställande. Med ledning av de vunna erfarenheterna torde det emellertid vara möjligt att genom någon jämkning av nuvarande bestämmelser åstadkomma en mera ändamålsenlig och enhetlig gränsdragning. Det kan måhända vara lämpligt att medgiva något större företagare rätt att utan tillståndsprövning utföra företag, som kräva en arbetsstyrka av högst 3 man och kunna slutföras inom en relativt kort tid. Därest det under arbetets gång visar sig omöjligt att slutföra ett företag med den utan tillståndsprövning högsta tillåtna arbetsstyrkan eller inom den utan sådan prövning medgivna längsta arbetstiden, måste tillstånd till företaget sökas i vanlig ordning. Gränsdragningen synes böra bli föremål för närmare övervägande.

Söderlund har vidare föreslagit, att reparations- och underhållsarbeten åtminstone till en början skulle läggas utanför tillståndstvånget, men samtidigt framhållit, att den gällande arbetsmarknadsregleringen i viss mån kunde bibehållas beträffande dessa arbeten. Såsom jag tidigare anført, anser jag det under nu rådande förhållanden vara av stor vikt att byggnadsverksamheten i erforderlig utsträckning är underkastad tillståndsprövning. Jag kan därför ej ansluta mig till Söderlunds uppfattning att nu lämna dessa arbeten utanför. En kontroll, som sträcker sig till reparationer och underhåll, torde för övrigt ej bli alltför mycket besvärande för företagen eller för betungande för kontrollorganet. I detta sammanhang må framhållas, att reparations- och underhållsarbeten omfattas av nuvarande regleringsåtgärder i den mån de ej utföras av fast anställda arbetare. Det kan ej anses lämpligt i nuvarande läge, att större industriföretag och kommuner, som hava ekonomiska möjligheter att för byggnads- och anläggningsarbeten hålla sig med en fast arbetarstam, på grund härav skola äga möjlighet att utan andra begränsningar än dem, som arbetsstyrkans storlek och tillgången på byggnadsmaterial medföra, verkställa reparations- och underhållsarbeten. Det är vidare svårt att göra en tillfredsställande gränsdragning mellan reparations- och underhållsarbeten, å ena, samt en hel del andra arbeten, å andra sidan. Slutligen förekomma reparations- och underhållsarbeten i så betydande omfattning, att deras undantagande från tillståndsprövning skulle innebära en väsentlig inskränkning i regleringsmöjligheterna, varjämte en del av dessa arbeten säkerligen utan större svårigheter kunna anstå till dess mera normala förhållanden inträtt. I fråga om tillståndsprövningens verkställande synes det lämpligt att företagen och kommunerna i förväg för längre eller kortare tider upprätta planer på tillämnade arbeten — såväl nya arbeten som underhålls- och reparationsarbeten — för prövning i ett sammanhang. Ett sådant förfaringsätt förekommer för närvarande beträffande en hel del företag, som icke hava ett tillräckligt antal fast anställda arbetare, och synes varken bereda företagen eller de prövande myndigheterna några särskilda svår-

righeter. På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag ej skäl föreligga att från tillståndsprovning undantaga reparations- och underhållsarbeten. Ej heller anser jag nödvändigt eller lämpligt att utan tillståndsprovning medgiva utförande av reparations- och underhållsarbeten med fast anställda arbetare intill ett visst årligt belopp. Detta skulle med all säkerhet medföra, att det belopp, som utan tillståndsprovning finge användas för underhålls- och reparationsarbeten, i stor utsträckning komme att disponeras för mindre angelägna arbeten, vilka företagaren önskade utföra utan angelägenhetsprovning, samt att tillstånd komme att begäras för samtliga mera angelägna arbeten.

### Fråga om bibehållande av arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser.

Härefter övergår jag till att behandla frågan, huruvida efter tillkomsten av en lagstiftning om tillståndstvång de nuvarande anordningarna för en reglering av arbetsmarknaden, arbetsförmedlingstvång och företrädesbestämmelser, böra bibehållas.

Söderlund har i denna fråga anfört:

Om tillståndstvånget genomfördes beträffande alla slags arbeten, således även reparationer, skulle en sådan kompletterande arbetsmarknadsreglering måhända kunna undvaras. Genom licensvillkor skulle kunna genomföras alla de restriktioner beträffande arbetskraftens användning i byggnadsarbete, som man önskar tillämpa: förbud mot användning av skogsarbetare, viss ålderssammansättning av arbetsstyrkan, hänsyn till säsongväxlingarna på andra arbetsområden o. s. v. Om emellertid en företagare anställt folk i strid mot dylika bestämmelser — måhända oavsiktligt — och detta upptäckes vid en senare företagen kontroll, skulle det erbjuda svårigheter att framtvunga avskedanden för att rätta till felet. Det är då bättre att förebygga detta genom att lägga in en kontroll redan vid nyanställandet, och en sådan kontroll genomföres enklast genom att bibehålla det nuvarande arbetsförmedlingstvånget. Däremot skulle det icke vara erforderligt att bibehålla några företrädesbestämmelser. Visserligen är arbetsförmedlingstvånget ursprungligen tillkommet som en kontrollapparat för genomförande av företrädesbestämmelser, och det uttalas i förarbetena till tjänstepliktslagen, att detsamma icke bör användas för ett ringare syfte än detta; det måste dock anses vara fullt i överensstämmelse med lagstiftarens mening att använda denna kontrollapparat för ett likartat och minst lika betydelsefullt syfte som det ursprungliga, nämligen för att genomföra ett tillståndsförfarande som bl. a. tillgodoser samma ändamål som det vartill företrädesbestämmelserna syfta.

Som förut antytts, gäller detta resonemang en tillstandsreglering som omfattar även reparationsarbeten. Om, såsom det föreliggande förslaget avser, dessa arbeten icke inbegripas under regleringen, kompliceras något frågan om de arbetsmarknadsreglerande åtgärderna. I annat sammanhang har framhållits, att reparationsarbetena likväl icke böra lämnas helt ur sikte vid regleringens utformande, och att åtminstone för deras del borde bibehållas i huvudsak de nuvarande restriktionerna. Detta torde enklast kunna genomföras på följande sätt. För all byggnads- och anläggningsverksamhet bibehålles arbetsförmedlingstvånget enligt i huvudsak nuvarande regler, d. v. s.

beträffande nyanställning som medför att arbetsgivarens totala i byggnadsarbete sysselsatta arbetsstyrka stiger över tre man. Företrädesrätt stadgas för jordbruk, skogsbruk och byggnadsarbete med licens *framför* övriga byggnadsarbeten, d. v. s. mindre nybyggnader, för vilka licens icke fordras, och reparationsarbeten. Eftersom de förstnämnda arbetskraftsbehoven äro mycket stora, skulle denna företrädesordning i allmänhet innebära, att ingen arbetskraft alls finge tillföras de sistnämnda arbetena. Emellertid är det givet, att de flesta arbeten inom de senare grupperna icke äro större än att de enligt den nyssnämnda tremannaregeln falla helt utanför regleringen. I den mån så icke är fallet öppnas vissa möjligheter att erhålla arbetskraft om, såsom nu är fallet, en viss frihet att använda äldre arbetskraft medgives även för icke företrädesberättigade arbeten. Därjämte bör undantag kunna medges i särskilda fall.

I de avgivna yttrandena har denna fråga berörts endast av *bränslekommissionen*, som förklarar sig dela Söderlunds uppfattning, att gällande bestämmelser om arbetsförmedlingstvång böra förlänas fortsatt giltighet även efter genomförandet av en byggnadsreglering.

*Departements-  
chefen.*

Tjänstepliktslagens bestämmelser om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt hava satts i tillämpning huvudsakligen i syfte att hindra en övergång av arbetskraft från jordbruk och skogsbruk till byggnadsverksamhet samt för att främja en i nuvarande läge önskvärd överflyttning av arbetskraft i motsatt riktning d. v. s. till jordbruk och skogsbruk, särskilt skogsavverkning. Vidare avses beträffande byggnadsverksamheten att i första hand tillgodose behovet av arbetskraft för angelägna företag. Företrädesrätt till arbetskraft gäller sålunda *dels* för jordbruk och skogsbruk framför byggnadsverksamhet *samt dels* för angelägna byggnads- och anläggningsarbeten framför övriga sådana arbeten. Företrädesrätten innebär, att, så länge behov av arbetskraft av viss omfattning inom företrädesberättigat område kvarstår ofyllt, manlig arbetsökande, som äger fysiska förutsättningar för detta arbete, icke må taga anställning inom de områden, framför vilka företrädet gäller. En nödvändig förutsättning för genomförande av företrädesbestämmelser är, att nya avtal om arbetsansällning icke må slutas utan att man kan kontrollera, att anställningen icke strider mot företrädesbestämmelserna. Denna kontroll sker enligt tjänstepliktslagen genom arbetsförmedlingstvång, vilket innebär förbud för arbetsgivare att anställa arbetstagare annorledes än enligt anvisning av offentlig arbetsförmedlingsanstalt eller med dess medgivande. Manlig arbetstagare, som äger fysiska förutsättningar för företrädesberättigat arbete, må icke av arbetsförmedlingsanstalt anvisas eller medgivas taga anställning inom de områden, framför vilka företrädet gäller, så länge behov av arbetskraft av viss omfattning inom företrädesberättigat område kvarstår ofyllt.

Arbetsförmedlingstvånget riktar sig formellt mot arbetsgivaren men utgör självfallet också ett ingrepp mot arbetstagaren. Visserligen är arbetstagaren icke skyldig att vända sig till arbetsförmedlingen för att erhålla anställning vid ett byggnadsarbete, ty han kan liksom tidigare söka anställning hos vilken arbetsgivare som helst, men arbetsförmedlingen skall pröva, att hinder

för hans anställande icke möter med hänsyn till bestämmelserna om företrädesrätt. Är arbetstagaren en byggnadsarbetare under 50 år och har det företag, vid vilket han söker anställning, förklarats företrädesberättigat såsom A 1-företag, skall medgivande till den sökta anställningen regelmässigt lämnas, såvida icke behovet av arbetskraft under 50 år med hänsyn till meddelade bestämmelser om arbetsstyrkans sammansättning är fyllt. Om arbetstagaren däremot är jordbruksarbetare, skogsarbetare eller på landsbygden bosatt diversearbetare, må sådant medgivande ej lämnas. Ej heller må medgivande till anställning lämnas, om företaget förklarats företrädesberättigat som A 2-företag, vid vilka i regel endast arbetstagare över 50 år må anställas, eller om företaget icke är företrädesberättigat. Arbetsförmedlingstvånget som sådant innebär alltså icke någon inskränkning i en arbetstagares rätt att fritt söka anställning vid byggnadsarbete, utan det är bestämmelserna om företrädesrätt, som medföra att han utestänges från vissa byggnadsföretag. Det missnöje, som från arbetarhåll framträtt mot arbetsförmedlingstvånget, borde därför i själva verket huvudsakligen rikta sig mot företrädesbestämmelserna. Det är dessa och ej arbetsförmedlingstvånget, som åstadkomma en minskning av antalet arbetstillfällen. Missnöjet med arbetsförmedlingstvånget bottnar väl framför allt däri, att byggnadsarbetarna sedan gammalt varit vana att utan något ingrepp från myndigheternas sida sköta sina anställningsförhållanden. Varje kontroll, av vad slag den vara må, kännes därför såsom ett obehörigt ingrepp i arbetstagarens fria rättigheter. Det har emellertid gjorts gällande, att arbetsförmedlingstvånget även inneburit vissa fördelar för byggnadsarbetarna. Bland annat har framhållits, att detsamma borde ha försvårat tillströmningen till byggnadsfacket av jordbruks- och skogsarbetare. Härigenom skulle byggnadsarbetarna hava erhållit tillgång till arbetstillfällen, om vilka de eljest hade måst konkurrera med jordbruks- och skogsarbetarna.

Härefter övergår jag till att behandla frågan, huru bestämmelserna om arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt hittills fyllt avsedda uppgifter. Därvid må till en början konstateras, att någon mera avsevärd överflyttning av byggnadsarbetare till skogsavverkning icke ägt rum. Under de tider, då sysselsättningen inom byggnadsverksamheten varit mindre god, d. v. s. under de senast förflutna vintermånaderna, hava visserligen ett relativt stort antal byggnadsarbetare varit sysselsatta med skogsavverkning, men denna sysselsättning har så gott som uteslutande varit av kortvarig karaktär. I viss mån hava väl företrädesbestämmelserna medfört, att äldre arbetskraft i förhållandevis större utsträckning än tidigare erhållit anställning vid byggnadsarbeten men den yngre arbetskraft, som på grund härav eller av annan anledning ej kunnat erhålla sysselsättning i byggnadsarbete, har ej annat än i undantagsfall övergått till företrädesberättigade näringar.

Vid diskussionen om arbetsförmedlingstvångets för- och nackdelar må erinras om att kontrollen över anställningsförhållandena inom byggnadsverksamheten genom detsamma kan göras särskilt effektiv därigenom att kontrollåtgärder vidtagas, innan en anställning vid ett företag äger rum. Det är

givetvis lättare att konstatera om erforderliga förutsättningar för tillstånd till en anställning föreligga än att under arbetets gång kontrollera, huruvida meddelade föreskrifter om arbetsstyrkans storlek och ålderssammansättning blivit följda. Genom arbetsförmedlingstvänet erhålla vidare arbetsförmedlingsorganen en kontakt med arbetsmarknaden, som i nuvarande läge måste anses vara av betydande värde.

Efter denna redogörelse för bestämmelserna om arbetsförmedlingstväng och företrädesrätt vill jag till diskussion upptaga frågan, huruvida dessa bestämmelser böra bibehållas vid sidan av en tillståndslagstiftning och som komplettering till densamma.

Genom den föreslagna tillståndslagstiftningen avses, såsom jag tidigare anfört, bland annat att åstadkomma den begränsning av byggnadsverksamhetens omfattning, som vid varje tidpunkt kan anses oundgängligen erforderlig. Därvid måste självfallet hänsyn tagas till tillgången på arbetskraft inom alla för samhället nödvändiga arbetsområden. I den mån brist på arbetskraft råder inom ett eller flera sådana arbetsområden, måste regleringen hava till syfte att främja en överflyttning av den genom regleringen frigjorda arbetskraften till dessa arbetsområden samt att förhindra avgång av arbetskraft därifrån till mindre angelägna arbetsområden. I nuvarande läge innebär detta, att skogs- och jordbruksarbetare ej böra tillåtas övergå till byggnadsarbete. Skulle förhållandena framtvunga en sådan begränsning av byggnadsverksamheten, att arbetskraft därigenom frigöres, borde man vidare eftersträva, att denna arbetskraft överflyttas till de bristområden, där bristen vore av särskilt allvarlig karaktär. Då dessa områden äro jordbruket och skogsbruket, bör friställningen av arbetskraft avse yngre arbetare, vilka kunna sysselsättas i skogen och vid jordbruket. Härav följer, att man även i fortsättningen har behov av föreskrifter om viss ålderssammansättning för arbetsstyrkan vid byggnadsarbetena. Vidare är det nödvändigt att åstadkomma effektiva åtgärder för kontroll av bestämmelsernas efterlevnad.

Av den förut lämnade redogörelsen för bestämmelserna om arbetsförmedlingstväng och företrädesrätt framgår, att dessa bestämmelser mycket väl kunna bibehållas vid sidan av den föreslagna tillståndslagstiftningen samt att de äro ägnade att fylla en viktig uppgift vid tillämpningen av lagstiftningen. Härvid må särskilt framhållas, att genom bestämmelsernas bibehållande en effektiv kontroll av lagstiftningens efterlevnad genom arbetsförmedlingsorganen och till deras förfogande ställda kontrollanter erhålles.

Emellertid hava såväl från arbetsgivar- som från arbetarhåll framställts krav på borttagande av arbetsförmedlingstvänet. Det är givet, att de restriktioner ifråga om arbetskraftens användning i byggnadsarbete, som man anser erforderliga, lika väl kunna genomföras i samband med tillståndsgivningen såsom villkor för byggnadstillstånd som genom arbetsförmedlingstväng och företrädesrätt. Det möter sålunda ej något hinder att i tillståndet meddela förbud mot användning av skogs- och jordbruksarbetare eller att lämna föreskrifter om viss ålderssammansättning av arbetsstyrkan, om viss tid för arbetets bedrivande o. s. v. Härav följer, att det icke kan anses nödvän-



digt att formellt bibehålla vare sig bestämmelserna om arbetsförmedlings- tvång eller om företrädesrätt. Dock synes det ofrånkomligt, att tillsynsmyndigheten äger möjlighet att kontrollera, att de villkor, som uppställas i beslut om byggnadstillstånd, efterföljas.

Att uppbygga en särskild kontrollantkår, som under den nya tillsynsmyndigheten skulle utöva denna kontroll, förefaller icke ändamålsenligt. Däremot torde inga hinder i och för sig kunna resas mot att man uppdrager åt arbetsförmedlingsorganen att utöva den erforderliga kontrollen över tillståndslagstiftningens efterlevnad även om arbetsförmedlingstvånget formellt upphäves. Det torde vidare böra undersökas, huruvida icke genom överenskommelser med arbetsgivar- och arbetarorganisationerna inom byggnadsverksamheten garantier kunna erhållas för att villkor i byggnadstillstånd om arbetsstyrkans storlek och ålderssammansättning m. m. efterföljas. Underhandlingar härom äro avsedda att upptagas inom närmaste tiden. Måhända kunna även andra möjligheter till lösning av den föreliggande frågan erbjuda sig. På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag mig ej för närvarande böra taga ståndpunkt till frågan om bibehållande av arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt.

### **Organisationen av tillståndsprövningen.**

Jag övergår nu till att behandla frågan om tillståndsprövningens organisation. Det upprättade lagförslaget innehåller visserligen icke några bestämmelser härom, men då denna fråga är av väsentlig betydelse för lagstiftningens tillämpning, anser jag mig böra delgiva riksdagen min uppfattning i frågan.

#### **Nuvarande organisation.**

Beslut om företrädesrätt meddelas för närvarande, såsom tidigare antytts, av Kungl. Maj:t eller arbetsmarknadskommissionen. Uppdelningen har skett på sådant sätt, att Kungl. Maj:t förbehållit sig avgörandet i ärenden angående

- a) arbete å staten tillhörig byggnad eller anläggning;
- b) arbete, vars kostnader avsetts skola täckas med lån, som kommun med Kungl. Maj:ts tillstånd upptager eller för vilket kommun med sådant tillstånd ingår horgen; samt
- c) arbete, för vars utförande ansökan hos Kungl. Maj:t om bidrag eller lån gjorts eller är avsedd att göras.

Arbetsmarknadskommissionen tillkommer att avgöra övriga ärenden om företrädesrätt, med rätt för kommissionen att underställa ärende Kungl. Maj:ts prövning, om den finner beslut om företrädesrätt för visst arbete med hänsyn till arbetets omfattning eller andra särskilda omständigheter böra meddelas av Kungl. Maj:t.

Med stöd av sistnämnda bestämmelse har kommissionen underställt Kungl. Maj:t samtliga ärenden, vilka avsett arbeten med en beräknad total-

kostnad av minst 500,000 kronor samt därjämte en del andra ärenden av större principiell betydelse. — Den som vill hava företrädesrätt till den arbetskraft, som erfordras för visst byggnads- eller anläggningsarbete, har att enligt särskilt formulär begära prövning av arbetets angelägenhet ur allmän synpunkt. Ansökan insändes beträffande statliga arbeten samt kommunala och enskilda arbeten i Stockholm till arbetsmarknadskommissionen. I fråga om kommunala och enskilda arbeten utom Stockholm insändes ansökan till länsarbetsnämnden i det län, inom vilket arbetsplatsen är belägen, eller, därest arbetet sträcker sig inom mer än ett län, till nämnden i det län, vari den huvudsakliga delen av arbetet skall utföras. Länsarbetsnämnderna kontrollera riktigheten av sökandenas uppgifter, verkställa utredning om arbetenas angelägenhetsgrad och tillgången på arbetskraft av olika slag samt översända ansökningarna med eget yttrande till arbetsmarknadskommissionen. Länsarbetsnämnderna hava till sitt förfogande särskilda byggnadskontrollanter, vilka skola övervaka att bestämmelserna om arbetsförmedlingstväng efterlevas samt verkställa utredningar i ärenden angående angelägenhetsprövning. Arbetsmarknadskommissionen inforrdar före ärendenas avgörande, därest så anses påkallat, yttranden från industri-, livsmedels- och bränslekommissionerna samt byggnadslånebyrån och andra statliga myndigheter angående ärendenas angelägenhetsgrad ur de synpunkter vederbörande myndighet företräder. Kommissionens beslut expedieras till sökanden samt avskrift därav till vederbörande länsarbetsnämnd. I fråga om ärenden, som skola avgöras av Kungl. Maj:t, översänder arbetsmarknadskommissionen handlingarna utan eget yttrande till byggnadsberedningen. Jag vill erinra om att arbetsmarknadskommissionens synpunkter bliva tillgodosedda därigenom att kommissionens ordförande är ledamot av byggnadsberedningen. I fråga om byggnadsberedningens sammansättning och arbetsuppgifter hänvisas till det föregående.

### **Direktören Söderlunds förslag till ny organisation.**

Söderlund har anfört i sin promemoria:

Det gäller att finna ett organ, som oberoende av tidigare åtgöranden och obundet av speciella intressen, i möjligaste mån fritt och enhetligt kan bedöma olika arbetens angelägenhetsgrad. Det krav på återhållsamhet i fråga om byggnads- och anläggningsarbeten, som det nuvarande läget uppställer, måste under alla omständigheter hava sin förankring och finna sin slutliga utformning hos Kungl. Maj:t, som svarar för den ekonomiska politiken i stort. Direktiven för tillståndslagstiftningens tillämpning och den från tid till annan växlande rambestämningen för byggnadsverksamhetens omfattning böra sålunda självfallet ankomma på Kungl. Maj:t. Däremot kan det icke vara lämpligt, att de särskilda framställningarna om byggnadstillstånd alltid prövas av Kungl. Maj:t. Mot en sådan anordning talar redan den omständigheten, att antalet ärenden sannolikt blir mycket betydande. Bäst överensstämmer det med svensk administrativ praxis, att Kungl. Maj:t uppdrager avgörandet åt en särskild fristående myndighet (tillsynsmyndighet), låt vara med vissa undantag för statliga arbeten.

Vad angår valet av tillsynsmyndighet, skulle det kunna ifrågasättas,

att något av de nu existerande krisorganen skulle fungera. Vid en reglering, som bygger på tilldelning av knappa material eller anvisande av knapp arbetskraft, låter sig detta göra, men vid en allmän reglering av det slag, som här är i fråga, synes det lämpligare att för ändamålet skapa en ny myndighet, i det följande benämnd *statens byggkontrollnämnd*. Uppenbarligen är det nödvändigt, att nämnden intimt samarbetar med andra statliga organ och då främst arbetsmarknads- och industrikommissionerna.

I olika sammanhang har kravet på enhetlighet och effektivitet vid den avsedda prövningen av frågor om byggnadstillstånd betonats. Vad organisationen angår betyder detta, *dels* att ärendenas beredning och föredragning inför Kungl. Maj:t måste anförtras åt en särskild regeringsledamot — med hänsyn till den dominerande regleringssynpunkten lämpligast inom finansdepartementet —, *dels* att ett intimt samarbete måste äga rum mellan denna beredning och byggkontrollnämnden.

I fråga om byggkontrollnämndens uppgifter har Söderlund anfört:

På nämnden bör ankomma

att följa utvecklingen på byggnadsmarknaden såväl vad gäller byggnadsverksamhetens omfattning och inriktning, som vad gäller tillgång på material, transportmedel och arbetskraft samt byggnadsarbetets ställning inom ramen för hela samhällsekonomin;

att på basis av sådana fortlöpande undersökningar samt under anpassning till det förändrade läget inför Kungl. Maj:t framlägga förslag till riktlinjer för reglering av byggnadsarbetet;

att inom ramen av de riktlinjer, som fastställas av Kungl. Maj:t, fatta beslut om byggnadstillstånd för sådana byggnadsarbeten, som nämnden erhåller Kungl. Maj:ts uppdrag att pröva;

att avgiva yttrande rörande byggnadstillstånd för sådana statliga byggnadsarbeten, som prövas av Kungl. Maj:t.

Av dessa uppgifter följer, att inom nämnden bör vara företrädd — respektive att nämnden bör stå i intim kontakt med — sakkunskap dels beträffande de faktorer, som nödvändiggöra en begränsning av byggnadsverksamheten, dels beträffande alla de växlande behov av byggnader och anläggningar, som kunna ifrågakomma.

Självfallet synes sålunda vara, att som medlemmar i nämnden ingå representanter för arbetsmarknads- och industrikommissionerna, vilka inom nämnden kunna företräda de arbetskrafts- och materialsynpunkter, som från fall till fall komma att bli bestämmande för regleringens tillämpning. I nämnden synes även böra vara representerad sakkunskap rörande åtminstone de båda viktigaste civila behovsramena, nämligen bostäder och industribyggnader.

Man måste utgå från att ärendenas antal blir mycket betydande och att nämndens verksamhet kommer att omfatta byggnadsarbeten av mycket skiftande slag. Ärendenas beredning inom nämnden synes därför kräva en ganska långt driven arbetsfördelning. Enklast torde denna arbetsfördelning förverkligas genom att man vid sidan av representanterna för kommissionerna har ett antal arbetande ledamöter, vilka i väsentliga utsträckning kunna ägna sig åt arbetet inom nämnden och under vilkas ledning olika slag av ärenden beredas. Varje arbetande ledamot skulle med biträde av nämndens tjänstemän ägna sig åt en viss grupp av frågor. De arbetande ledamöterna skulle på ett auktoritativt sätt å byggkontrollnämndens vägnar kunna överlägga med vederbörande myndigheter, organisationer eller enskilda rörande olika byggnadsarbeten. Rätten att fatta beslut rörande frågor av mindre räckvidd skulle kunna delegeras åt de arbetande ledamöterna.

Ätminstone två slag av byggnadsarbeten, nämligen bostäder och industribyggnader, äro av en sådan omfattning och erbjuda så speciella problem, att de var för sig böra bliva föremål för en mera enhetlig beredning under ledning av en särskild arbetande ledamot. Övriga ärenden, d. v. s. främst statliga och kommunala arbeten, skulle möjligen kunna hållas samman av en ledamot inom en beredningsgrupp, även om arbetsbördan för ett så stort område måste bli mycket betungande. En tillfredsställande arbetsfördelning inom nämnden torde sålunda kräva minst tre arbetande ledamöter. Tillsammans med de båda kommissionsrepresentanterna blir då antalet ledamöter i nämnden minst fem. Önskvärt vore, att detta antal icke behöfde överskridas.

Vad gäller handläggningen av frågor rörande bostadsbyggen, synes ett lämpligt arrangemang vara, att till arbetande ledamot för denna grupp av ärenden utses en representant för statens byggnadslånebyrå. Något hinder torde icke möta, att ärenden rörande bostadshus beredas inom byggnadslånebyrån.

Vad gäller den tekniska sidan av byggnadsärendena bör byggkontrollnämnden samverka med andra redan existerande organ. Sålunda torde en granskning i besparingssyfte av de ifrågasatta statliga byggnadsarbetena kunna hänskjutas till den civila resp. den militära byggnadsberedningen. Bostadsbyggen kunna ur tekniska synpunkter granskas inom byggnadslånebyrån. En granskning i syfte att finna möjligheter till materialbesparingar bör liksom tidigare kunna utföras av industrikommissionens byggnadsavdelning. Nämnden torde därför icke behöva utrustas med något permanent organ för byggnadstekniska frågor. Den bör dock äga möjlighet att för speciella sakkunniguppdrag anlita särskild teknisk expertis.

#### Yttrandena.

Frågan om organisationen av tillståndsprövningen har berörts i några av de avgivna yttrandena.

Sålunda har *arbetsmarknadskommissionen* anfört:

Det synes kommissionen synnerligen angeläget, att beredningen för beslut om byggnadstillstånd sker efter enhetliga riktlinjer och att alla beslut grundas på en överblick över hela det reglerade området ifråga om såväl summan av aktuella anspråk på byggnadstillstånd som tillgången på arbetskraft, material och kapital. På grund härav torde det vara lämpligast att beredningen av samtliga beslut ombesörjes av en och samma institution. Mot utredningsmannens förslag att vissa statliga arbeten skulle, efter beredning av byggkontrollnämnden, avgöras av Kungl. Maj:t har kommissionen intet att erinra.

*Industrikommissionen* har icke funnit anledning till erinran mot den utformning i sak, som bestämmelserna om tillståndstvång erhållit i det vid promemorian fogade lagutkastet.

*Statens byggnadslånebyrå* har anfört:

Ett system med byggnadstillståndstvång behöver i och för sig icke kräva mera vidlyftiga administrativa anordningar än ett system med angelägenhetsprövning, vilket som medel använder arbetsförmedlingstvång. Förutsatt samma ändamål och samma effektivitet blir prövningsuppgiften i huvudsak densamma under de båda systemen. Då utredningsmannen förutsatt, att byggnadsberedningens organisation i vart fall förstärkes för att nå den önskvärda effektiviseringen, kan det ifrågasättas, om icke den diskuterade ordningen med en mera enhetlig prövning genom ett tillsynsorgan skulle kunna innebära

en i förhållande till ändamålet mera effektiv reglering utan nämnvärt större administrativ apparat.

*Byggnadsstyrelsen* har i fråga om organisationen yttrat:

Det av Söderlund framlagda förslaget för att giva större effekt åt den enligt nuvarande ordningen verkställda prövningen av företrädesrätt för vissa byggnadsarbeten synes välbetänkt och ändamålsenligt. Den erfarenhet styrelsen hittills vunnit med avseende på den nuvarande regleringen giver vid handen, att detta system åtminstone vad gäller de statliga byggnadsföretagen, som handhavas av styrelsen, med noggrann prövning av olika förhållanden beträffande företagen följer de riktlinjer, som i vart fall kunna anses berättigade för ett tillgodoseende av arbetsmarknadens skilda krav. Skulle det förslag, som framlagts i avsikt att effektivisera denna prövning, vinna gillande, synes ytterligare möjlighet förefinnas i sådant avseende och tillfälle givas att eftersträva en önskvärd finansiell rambestämmning för byggnadsverksamheten.

I fråga om byggkontrollnämndens uppgifter, organisation och arbetsformer, därest en sådan tillsynsmyndighet skall komma till stånd, har byggnadsstyrelsen anfört:

Inom nämnden bör beredas plats för representanter för de statsorgan, som intaga en ledande ställning inom byggnads- och anläggningsbranscherna, d. v. s. byggnadsstyrelsen samt väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vilka ämbetsverk i regel hava ingående kännedom om en mångfald byggnadsföretag på dessa områden, icke blott statliga utan även i viss omfattning kommunala byggnadsföretag. Härigenom skulle nämnden även tillföras ett visst mått av teknisk expertis, vilket torde vara till fördel vid ärendenas handläggning. Antalet ledamöter i nämnden skulle på detta sätt utökas till sju, vilket knappast torde kunna anses betungande för nämndens arbete.

*Generalpoststyrelsen* har anfört att den granskning, som de statliga byggnadsplanerna särskilt under nu rådande förhållanden äro underkastade, synes utgöra en fullt tillräcklig garanti för att endast sådana byggnadsföretag, som icke utan allvarlig skada kunna uppskjutas, komma till stånd, ävensom att vid byggnadernas uppförande all tänkbar sparsamhet med såväl material som arbetskraft iakttages. Någon ytterligare prövning kan därför näppeligen anses erforderlig beträffande statliga arbeten. *Generalpoststyrelsen* anser otroligt, att något skulle vinnas genom att låta de statliga byggnadsföretagen genomgå ännu en granskningsprocedur hos den tilltänkta byggkontrollnämnden.

*Väg- och vattenbyggnadsstyrelsen* har anfört bland annat:

En avvägning mellan olika delar av byggnadsverksamheten och olika byggnadsföretag torde förutsätta att, åtminstone vad beträffar avvägningen mellan olika byggnadsföretag inom en och samma verksamhetsgren, alla sådana företag såvitt möjligt prövas i ett sammanhang. Det är då av vikt att granskningen icke drager alltför långt ut på tiden så att en allmän försening blir följd. Den slutliga prövningen skulle säkerligen underlättas, om myndigheter, som skola ombesörja flera företag, begärde tillstånd för så många som möjligt på en gång och samtidigt angäve den inbördes ordning, i vilken tillstånd önskades. En dylik gradering efter angelägenhetsgrad torde emellertid kunna göras lika väl till arbetsmarknadskommissionen i samband med begäran om tilldelning av arbetskraft och till industrikommissionen i samband

med begäran om tilldelning av material, som till ett särskilt organ, som meddelade arbetstillstånd, och en finansiell rambestämning för byggnads- och anläggningsverksamheten bör kunna uppgöras och tillämpas även inom byggnadsberedningen och arbetsmarknadskommissionen.

Av byggkontrollnämndens tre arbetande ledamöter skulle en ägna sig åt bostäder, en åt industribyggnader och en åt övriga byggnadsföretag. Då till övriga byggnadsföretag komme att hänföras andra husbyggnader än dem som kunde hänföras till bostäder och industribyggnader samt alla anläggningsarbeten såsom vägar, gator, broar, hamnbyggnader, vatten- och avloppsledningar, kraftverksbyggnader m. m. måste arbetsbördan för den ledamot, som skulle ägna sig åt beredningen av dessa ärenden, bliva orimligt stor. För ett rätt bedömande av sådana företag ur de synpunkter, som skulle ankomma på nämnden, fordras tillgång till speciell sakkunskap, som icke gärna kan vara samlad hos en och samma person. Det torde därför snart bliva nödvändigt att för ifrågasvarande ärenden anlita särskilda experter, då i dylika ärenden icke läser ifrågakomma samverkan med något av de i promemorian omnämnda organen, med vilka samverkan eljest förutsättes skola ske. Där emot kunde samverkan med fördel äga rum med de ansvariga statliga myndigheter, som instruktionsmässigt skola ombesörja arbetena ifråga eller eljest företräda statens tekniska och ekonomiska intressen med avseende på sådana arbeten. Om emellertid nämnden vid sin prövning av ärendena på antytt sätt gjordes i viss mån beroende av andra organ torde dess existensberättigande kunna ifrågasättas. Nämnden skulle lätt framstå som en mellanhand mellan företagaren och arbetsmarknads- och industrikommissionerna, vilken onödigt skulle försena viktiga arbetens utförande.

*Departements-  
chefen.*

Såväl direktören Söderlund som åtskilliga av de hörda myndigheterna hava uttalat starka betänkligheter mot att tillskapa ett nytt krisorgan, då en sådan anordning skulle föra med sig olägenheter, arbete och kostnader såväl för näringslivet som för det allmänna. Jag delar dessa betänkligheter samt anser det möjligt att för prövning av ärenden angående byggnadstillstånd åtminstone tillsvidare i huvudsak tillämpa den ordning, som nu gäller för prövning av ärenden angående företrädesrätt till arbetskraft. Detta förutsätter dock att kontroll över sysselsättningen inom byggnadsverksamheten utövas av den offentliga arbetsförmedlingen. Den nuvarande anordningen med en uppdelning av ärendena mellan Kungl. Maj:t och arbetsmarknadskommissionen har i stort sett fungerat väl. På grund av det goda samarbete, som etablerats mellan byggnadsberedningen och arbetsmarknadskommissionen, har icke uppkommit någon olägenhet av beslutanderättens uppdelning. Ärenden av större principiell vikt hava alltid av kommissionen överlämnats till byggnadsberedningen för avgörande. En styrka i den nuvarande organisationen är att en ledamot av statsrådet såsom ordförande i byggnadsberedningen på nära håll kan följa utvecklingen på byggnadsmarknaden och giva statsrådets övriga ledamöter informationer härom. Vidare äger arbetsmarknadskommissionen genom sina lokalorgan, länsarbetsnämnderna, kännedom om läget på arbetsmarknaden på alla orter inom landet. Den av Söderlund ifrågasatta byggkontrollnämnden saknar däremot direkt kontakt såväl med regeringen som med lokalorgan, vilket måste anses vara betydelsefulla organisatoriska svagheter. Dessutom medför byggkontrollnämndens inrättande betydligt större kostnader för det allmänna än den nuvarande organisationen.

Den mest påfallande bristen i det nuvarande systemet är, att industrikommissionen ej har något direkt inflytande på avgörandet av de ärenden som handläggas av arbetsmarknadskommissionen. Denna brist torde lättast kunna avhjälpas därigenom att en representant för industrikommissionen deltagar i arbetsmarknadskommissionen vid prövning av ärenden angående byggnadstillstånd. Därjämte bör samarbetet mellan byggnadsberedningen och industrikommissionen effektiviseras. Besked om materialtilldelning bör efter tillståndslagstiftningens genomförande meddelas av industrikommissionen först efter det byggnadstillstånd beviljats. Med dessa förbättringar av den nuvarande organisationen torde det vara möjligt att åstadkomma en ändamålsenlig och allsidig prövning av ärenden angående byggnadstillstånd. På grund av vad sålunda blivit anfört anser jag, att nuvarande organisation med i det föregående omnämnda förbättringar åtminstone tills vidare bör kunna bibehållas. Därest kontrollen över tillståndslagstiftningens tillämpning ej skall utövas av arbetsförmedlingsorganen bortfalla de skäl, som förut anförts för arbetsmarknadskommissionen såsom tillsynsmyndighet. Skulle så bliva fallet måste organisationsfrågan upptagas från andra än här förut angivna utgångspunkter. Därvid bör självfallet den av Söderlund ifrågasatta byggnadskontrollnämnden närmare övervägas. På grund härav bör lagen om tillståndstvång vara utformad på sådant sätt att man utan någon ändring av densamma kan tillskapa en särskild myndighet för tillsyn av lagens tillämpning m. m. Detta synes lämpligen kunna ske därigenom att Konungen i lagen erhåller bemyndigande att utse tillsynsmyndighet. Därest det vid tillämpning av lagen om tillståndstvång skulle visa sig erforderligt att ytterligare förstärka den nuvarande organisationen, ämnar jag upptaga organisationsfrågan till förnyad behandling.

### Övergångsbestämmelser till lagstiftningen.

Direktören Söderlund har framhållit, att det måste anses nödvändigt att fastställa vissa övergångsbestämmelser i avseende å företag, som påbörjats innan regleringen trätt i kraft. I samband härmed har Söderlund bland annat anfört:

Med hänsyn till svårigheterna att avgöra, när ett företag påbörjats eller om det utgör fortsättning på ett tidigare, torde det vara lämpligt att efter en övergångstid låta regleringen omfatta alla pågående arbeten, som falla under regleringen, oavsett när de satts i gång. Tillstånd skulle således under övergångstiden krävas för nya arbeten samt efter övergångstidens slut för alla arbeten. Övergångstiden bör utmätas så att flertalet vid ikraftträdandet pågående arbeten hinna fullbordas inom densamma, framför allt vanliga bostadsbyggen samt anläggningsarbeten av därmed jämförlig storlek. Tillståndsprövning beträffande förut igångsatta arbeten skulle då huvudsakligen komma i fråga beträffande större företag och serier av arbeten, som ingå i ett större arbetsprogram. Beträffande ett dylikt projekt bör det överensstämman med lagstiftningens syfte, att det vid en tillståndsprövning tages i övervägande, om icke detsamma skulle kunna uppdelas i etapper och en del av programmet uppskjutas en tid eller ock vissa restriktioner beträffande material och arbetskraft införas för återstående delar av arbetet.

I fråga om arbeten, som enligt gällande bestämmelser beviljats företrädesrätt till arbetskraft, har Söderlund framhållit, att dessa varit föremål för en angelägenhetsprövning av väsentligen samma karaktär som den nu föreslagna. På grund därav borde det övervägas, om även dessa arbeten skulle behöva underkastas tillståndsprövning.

I fråga om de arbeten, för vilka företrädesrätt *särskilt* beviljats, har Söderlund anfört:

Det torde vara påkallat att dessa få bedrivas utan särskilt tillstånd även efter övergångstiden. Emellertid synes det kunna krävas härför, att arbetet är igångsatt då övergångstiden utgår; om ett arbete fått företrädesrätt enligt äldre bestämmelser men ännu vid övergångstidens slut icke påbörjats, torde detta i regel bero på förändringar i läget eller mellankommande omständigheter som göra en omprövning av dess angelägenhetsgrad motiverad. Vidare bör kunna föreskrivas särskilda begränsningar och villkor för arbetets bedrivande i fortsättningen, av samma slag som kunna fogas till ett nytt tillstånd. Vid sådant förhållande begränsas den förut antydda olägenheten, att det kan vara svårt att avgöra, vad som är ett nytt arbete, och vad som är fortsättning på ett äldre, företrädesberättigat.

Beträffande de automatiskt företrädesberättigade företagen, vilka icke skulle erhålla någon motsvarighet enligt det nya regleringssystemet, har Söderlund däremot ansett, att de arbeten, som äro påbörjade vid den nya regleringens ikraftträdande, ej må fortsättas efter övergångstiden, annat än efter tillståndsprövning såsom för nya arbeten.

*Bränslekommissionen* har i sitt yttrande framhållit, att man bör räkna med att vid den tidpunkt, då förslaget är färdigt att sättas i kraft, läget på arbetsmarknaden är sådant, att ett starkt behov av en snabb effekt av regleringen föreligger. All tillbörlig hänsyn bör visserligen tagas till företagarnas intresse att få fullfölja påbörjade arbeten, men kommissionen ifrågasätter, huruvida icke detta hänsynstagande i förslaget drivits så långt, att effekten av regleringen äventyras. Betydligt strängare övergångsbestämmelser torde vara av behovet påkallade.

*Departements-  
chefen.*

Under nu rådande förhållanden i fråga om tillgången på arbetskraft och material torde det vara nödvändigt att låta det nya regleringssystemet träda i tillämpning så snart som möjligt. Särskilt är detta önskvärt beträffande vissa av de byggnadsarbeten, som nu äro undantagna från reglering men som komma att omfattas av de nya regleringsåtgärderna. De arbeten av denna kategori, som planlagts men ej hunnit påbörjas före den nya regleringens ikraftträdande, böra utan vidare falla under lagens tillämpning. Beträffande åter de arbeten, som utan hinder av gällande regleringsbestämmelser påbörjats då den nya regleringen träder i kraft, torde det vara nödvändigt att låta dessa arbeten fortgå åtminstone någon tid efter regleringens ikraftträdande till dess att prövning av deras angelägenhetsgrad hunnit verkställas. Vid denna prövning bör självfallet beaktas, att vederbörande företagare satt i gång ett lovligt företag och därför måste anses hava ett berättigat intresse att slutföra företaget eller åtminstone fortsätta dess bedrivande



så långt, att de nedlagda kostnaderna icke onödigtvis äventyras. Detta måste emellertid vägas mot samhällets intresse att under nu rådande förhållanden förhindra utförandet av mindre angelägna arbeten. På grund härav anser jag, att företag av ifrågavarande slag efter lagens ikraftträdande skola få fortgå i samma utsträckning som dessförinnan intill dess tillståndsprövning verkställts av Kungl. Maj:t eller tillsynsmyndigheten. Vid denna tillståndsprövning kan ett beaktande av företagarens intresse leda till att företaget får utan dröjsmål slutföras även om företaget under rådande förhållanden måste anses mindre angeläget. I andra fall däremot torde företaget utan olägenhet kunna avbrytas eller inskränkas eller i vart fall inskränkande föreskrifter meddelas i fråga om användning av material eller arbetskraft för arbetets fortsatta bedrivande. För att möjliggöra den prövning, som sålunda bör ske, bör därför företagaren åläggas skyldighet att inom en viss kortare tid, förslagsvis 15 dagar efter lagens ikraftträdande, ingiva ansökan om företagets fortsatta bedrivande.

Vad härefter angår de företag, som efter särskild ansökan underkastats angelägenhetsprövning enligt gällande bestämmelser och därvid förklarats företrädesberättigade, torde det ej föreligga någon anledning att verkställa omprövning av företagens angelägenhetsgrad. En sådan omprövning komme nämligen med all säkerhet utom i något enstaka undantagsfall att giva samma resultat som den tidigare prövningen. Det måste därför anses onödigt att underkasta en företagare de besvär och olägenheter, som äro förenade med en omprövning. Om företaget ej är påbörjat vid den nya regleringens ikraftträdande, kan det visserligen vara möjligt att förhållandena ändrats efter det beslut om företrädesrätt meddelats, men jag finner ej detta utgöra tillräckligt skäl för en omprövning.

Om en omprövning sålunda ej kan anses erforderlig beträffande de företag, som efter särskild ansökan förklarats företrädesberättigade, är förhållandet något annorlunda beträffande de automatiskt företrädesberättigade företagen. Dessa företag måste visserligen anses vara angelägna, men därför är det ej säkert att de behöva komma till utförande utan dröjsmål. Ej heller är det säkert att dessa företag behöva all den arbetskraft eller arbetskraft av det slag som företagaren anser. En särskild prövning av företagens angelägenhetsgrad och tiden för deras utförande samt behov av arbetskraft måste därför anses påkallad. Beträffande de företag, som äro påbörjade, då regleringen träder i tillämpning, torde prövningen allenast böra avse fastställande av villkor för företagets fortsatta bedrivande.

### **Specialmotivering till förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.**

I enlighet med de riktlinjer, som angivits i det föregående, har på grundval av det av direktören Söderlund framlagda lagutkastet inom socialdepartementet utarbetats ett förslag till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Rörande den närmare innebörden i detta förslag må anföras följande i anslutning till de särskilda paragraferna i förslaget.

### 1 §.

Lagen har liksom ett flertal under de senaste åren antagna, för krisförhållanden avsedda författningar utformats som en s. k. fullmaktslag, enligt vilken åt Kungl. Maj:t uppdrages att, då vissa utomordentliga förhållanden inträda eller råda förordna om ikraftträdandet av lagens centrala delar.

I 1 § angivas förutsättningarna för beslut om ikraftträdandet av därefter följande paragrafer i lagen. Huvudförutsättningen för en sådan åtgärd är förhandenvaron av krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller andra utomordentliga, av krig föranledda förhållanden. Denna förutsättning är angiven på samma sätt, som genomgående skett i övriga krisförfattningar av samma natur. Men därjämte skall läget vara sådant, att åtgärden finnes erforderlig för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft. Vad denna förutsättning innebär, framgår tydligt av de förut lämnade redogörelserna angående det nuvarande behovet av en begränsning av byggnadsverksamheten samt skälen för reglering av byggnadsverksamhetens omfattning genom en tillståndslagstiftning. Av dessa redogörelser framgår, att det för närvarande med hänsyn till brist på material och arbetskraft är nödvändigt att åstadkomma en rätt väsentlig begränsning av byggnadsverksamheten samt att en sådan begränsning jämväl är påkallad ur allmän ekonomisk synpunkt. Det är naturligtvis mycket vanskligt att avgöra, hur länge erforderliga förutsättningar för lagens tillämpning komma att föreligga, men då lagen är avsedd att göras tidsbegränsad, kan frågan om lagens fortsatta tillämpning bliva föremål för omprövning efter en relativt kort tid. I detta sammanhang må vidare framhållas, att lagen visserligen möjliggör en fullständig reglering av byggnadsverksamheten men att det icke är meningen att låta regleringen bliva mera omfattande än vad som vid varje tidpunkt kan anses oundgängligen nödvändigt. Detta kan ske genom en smidig anpassning av tillämpningsföreskrifterna efter lägets krav.

### 2 §.

Denna paragraf stadgar, att särskilt tillstånd erfordras för att bedriva byggnadsarbete. Tillstånd skall meddelas av Kungl. Maj:t eller, i den mån Kungl. Maj:t därom förordnar, av myndighet, åt vilken Kungl. Maj:t uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av lagen. Såsom hittills skett vid den nuvarande, på arbetsförmedlingstvång och företrädesrätt grundade regleringen av byggnads- och anläggningsverksamheten, avses att vid tillämpningen av lagen åtminstone tills vidare verkställa en uppdelning av tillståndsprövningen mellan Kungl. Maj:t och arbetsmarknadskommissionen. Denna uppdelning torde till en början kunna ske i stort sett efter samma grunder som för närvarande, men det är möjligt, att en annan uppdelning i framtiden kan visa sig mera lämplig. Vidare är det tänkbart, att man vid

lagens tillämpning kan finna det nödvändigt eller mera ändamålsenligt att överlåta tillståndsprövningen till annan härför inrättad myndighet. Det är, såsom förut anförts, ej meningen att utnyttja lagens möjlighet att verkställa särskild tillståndsprövning beträffande samtliga byggnadsarbeten. I varje fall måste de allra minsta företagen av praktiska skäl undantagas från prövning. Det skall ankomma på Kungl. Maj:t eller av Kungl. Maj:t förordnad myndighet att efter regleringsbehovet bestämma undantagens omfattning.

### 3 §.

I 3 § lämnas en definition på begreppet byggnadsarbete. Denna är densamma, som återfinnes i kungörelsen om arbetsförmedlingstvång för byggnadsverksamhet m. m. den 11 december 1942 (nr 925).

### 4 §.

Att tillstånd kan förbindas med begränsning eller villkor ligger måhända i sakens natur men bestämmelser härom, vilka upptagits i denna paragraf, äro likväl ägnade att bättre klargöra regleringens innebörd. Det kan anses erforderligt att föreskriva, att ett byggnadsarbete endast må utföras under viss tid av året, att arbetsstyrkan skall hava en viss ålderssammansättning och ej må överstiga ett visst angivet antal samt att viss begränsning skall gälla i fråga om användningen av material o. s. v. Genom att på detta sätt knyta villkor av olika slag till byggnadstillstånden kan kontroll utövas över användningen av material och arbetskraft, i den mån samma syfte icke kan uppnås genom reglering av annat slag.

### 5 §.

Till följd av inträffad skada å byggnad eller annan egendom eller till förekommande av sådan skada eller av annan därmed jämförlig anledning kan det visa sig nödvändigt att utan dröjsmål verkställa byggnadsarbete utan hinder av vad i 2 eller 4 § föreskrivits. Sådant arbete må enligt bestämmelser i 5 § bedrivas i erforderlig omfattning under högst åtta dagar. Det skall härvid åligga den som bedriver arbetet att ofördröjligen göra anmälan därom till tillsynsmyndigheten. Den i 5 § angivna undantagsbestämmelsen avser dels det fall att ett till följd av skada eller av annan i paragrafen angiven anledning brådsakande byggnadsarbete måste igångsättas utan att byggnadstillstånd hinner inhämtas samt dels det fall att ett redan med byggnadstillstånd igångsatt arbete till följd av nyss angiven anledning utan dröjsmål måste bedrivas på annat sätt än som föreskrivits i byggnadstillståndet. På grund av denna undantagsbestämmelse medgivet byggnadsarbete må dock endast bedrivas i den omfattning, som är erforderlig för att undanröja verkningarna av inträffad skada eller förebygga skada eller vad därmed kan jämföras. Den i 5 § föreskrivna anmälningsskyldigheten skall fullgöras även om det medgivna arbetet hinner slutföras inom 8 dagar.

## 6 §.

Enligt 6 § skola vissa bestämmelser i lagen om arbetarskydd, vilka avse tillsyn enligt nämnda lag, äga tillämpning beträffande tillsynen över byggnadsarbeten. Detta gäller dels 29 § med bestämmelser om tillsyningsmans rätt att få tillträde till arbetsplats, att där företaga undersökningar samt att erhålla upplysningar ävensom tillgång till böcker och dylikt, och dels 47—50 §§ med regler om tystnadsplikt för tillsyningsman i fråga om yrkeshemligheter, åtalsrätt m. m. Vissa tvistefrågor om undantagande från tillsyn av viss del av arbetsplats skola enligt 29 § arbetarskyddslagen avgöras av yrkesinspektionens chefsmyndighet. Vid bestämmelsernas tillämpning på förevarande område skall motsvarande uppgift tillkomma tillsynsmyndigheten.

## 7 §.

Lagen ger i 7 § Kungl. Maj:ts behörighet att föreskriva viss upplysnings-skyldighet av betydelse för lagens tillämpning. Sådan upplysningsskyldighet åligger såväl den som bedriver byggnadsarbete som hos honom anställd arbetstagare. Upplysningsskyldigheten kan avse arbetsstyrkans storlek eller ålderssammansättning, den enskilde arbetstagarens ålder och föregående selsättning, materialåtgång vid byggnadsföretaget o. s. v.

## 8 och 9 §§.

Dessa båda paragrafer innehålla ansvarsbestämmelser för förseelser mot lagens föreskrifter. Enligt 8 § skall straff ådömas, om byggnadsarbete bedrivs utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 § i lagen. Straffbestämmelserna rikta sig mot både byggherre och entreprenör. Innan ett byggnadsarbete sättes i gång, måste det åligga såväl byggherren som entreprenören att förvissa sig om, att arbetet är lagligt. Ingen av dem bör kunna fritaga sig från ansvar härför. Däremot torde det vara obilligt att alltid utkräva ansvar av byggherren, då villkor, som knutits till ett byggnadstillstånd, blivit åsidosatta. Byggherren har ofta varken förutsättningar eller möjligheter att kontrollera, att en entreprenör följer de föreskrifter, som meddelats i ett byggnadstillstånd. På grund härav har beträffande byggherren straffbestämmelsen erhållit den utformningen, att straff må ådömas, så framt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vilja och vetskap. Huruvida ansvar alltid bör utkrävas av underentreprenörer och entreprenörer för specialarbeten, såsom rörledning och elektrisk installation, kan måhända vara mera tveksamt men det torde vara av vikt att även dessa entreprenörer skaffa sig kännedom om villkoren för byggnadsarbetets bedrivande och göras ansvariga för överträdelser av meddelade föreskrifter. Straffbestämmelsen i 8 § första stycket riktar sig därför även mot dessa entreprenörer.

Däremot torde ej ansvar enligt 8 § böra utkrävas av den som i egenskap av arbetstagare utför byggnadsarbete åt annan. En sådan person har ej nå-

gon anledning att undersöka om arbetet är lagligt eller om det finnes några inskränkande villkor i meddelat byggnadstillstånd.

Straffsatsen är i 8 § dagsböter eller fängelse.

9 § innehåller straffbestämmelser för förseelser mot de i 5 och 7 §§ meddelade föreskrifterna om viss anmälnings- och upplysningsskyldighet. Straffsatsen är dagsböter för den som icke fullgör sådan skyldighet eller vid fullgörande därav av grov vårdslöshet lämnar oriktig uppgift. Lämnas medvetet oriktiga uppgifter är straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

#### 10 §.

Under den tid nuvarande regleringsbestämmelser tillämpats har det visat sig, att enbart hotet om straffpåföljd ej alltid är tillräckligt för att avhålla byggherrar och entreprenörer från att bedriva otillåtna byggnadsarbeten. Särskilt när det gäller för den enskilde ekonomiskt betydelsefulla företag kan det för honom te sig mera fördelaktigt att taga de eventuella följderna av en lagöverträdelse — i regel ett ej alltför kännbart bötesstraff — än att avstå från företagets utförande. I tjänstepliktslagen kompletteras straffbestämmelsen i 44 § första stycket a) med föreskrift i 10 § om skyldighet för arbetstagare att efter särskilt föreläggande frånträda anställning, vilken tillkommit i strid mot förbud för arbetsgivare att anställa arbetstagare utan anvisning eller medgivande av offentlig arbetsförmedlingsanstalt. Erfarenheterna från tillämpningen av arbetsförmedlingstvånget ha visat, att då överträdelse av bestämmelserna i 8 § tjänstepliktslagen ägt rum, rättelse i många fall endast kunnat åstadkommas genom tillämpning av föreskriften i 10 §. Härjämte må anmärkas, att domstolarna i regel utdömt mycket lindriga bötesstraff för arbetsgivares överträdelse av förbud enligt 8 § tjänstepliktslagen.

Enligt 10 § förevarande lag har tillsynsmyndigheten tillerkänts rätt att då byggnadsarbete utföres utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, vidtaga vissa tvångsåtgärder för att vinna rättelse. Sålunda äger tillsynsmyndigheten föreskriva förbud vid vite att beträda arbetsplats samt förordna om beslag på redskap och material, vilket torde giva tillsynsmyndigheten möjlighet att effektivt förhindra fortsättandet av lagstridiga företag. Tillsynsmyndigheten kan sålunda förhindra ej blott att viss arbetare får tillträde till arbetsplatsen utan även meddela allmänt förbud mot arbetsplatsens beträdande. Tillståndsmyndighetens beslagsrätt omfattar såväl redskap, som erfordras för arbetets bedrivande, som nödvändig material för arbetets fortsättande.

För att tvångsåtgärderna skola erhålla avsedd verkan är det nödvändigt att beslut om uttagande av vite fattas utan dröjsmål. På grund härav har det ansetts lämpligt att föreskriva, att det skall ankomma på länsstyrelse och ej på domstol att förordna om uttagande av vite.

#### 11 §.

I denna paragraf stadgas, att böter och viten, som ådömas enligt lagen, skola tillfalla Kronan.

## 12 §.

Med hänsyn till lagens extraordinära karaktär torde åtal icke böra tillgripas i fall, då andra åtgärder befinnas vara mera ägnade att befordra effektiviteten av lagens tillämpning. Det synes därför lämpligt att anförtro åt tillsynsmyndigheten att avgöra, om åtal skall ske. Åtal skall anställas av allmän åklagare inför allmän domstol.

## 13 §.

I denna paragraf givas föreskrifter om rätt till klagan över beslut av tillsynsmyndigheten enligt denna lag. Klagan skall föras genom besvär hos Kungl. Maj:t i socialdepartementet inom 30 dagar efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. Det föreskrives vidare, att beslutet skall innehålla anvisning om det sätt, varpå klagan mot detsamma må föras.

Tillika stadgas, att överklagat beslut i regel går i verkställighet utan hinder av förd klagan. Inhiberande av verkställigheten kan dock föreskrivas.

## 14 §.

Enligt 14 § äger Kungl. Maj:t befogenhet att meddela de närmare föreskrifter, som utöver vad lagen innehåller äro erforderliga för dess tillämpning. Efter förordnande av Kungl. Maj:t äger även tillsynsmyndigheten utfärda sådana föreskrifter.

*Giltighetstid och övergångsbestämmelser.*

Lagen föreslås skola träda i kraft den 1 juli 1943 och gälla till och med den 30 juni 1944. Förordnande enligt lagen skall ej gälla längre än densamma äger giltighet.

Vad i lagen stadgas i fråga om förseelse, som begåtts under tiden för de i lagen meddelade bestämmelsernas giltighet skall gälla även efter det lagens bestämmelser i övrigt upphört att gälla. Likaledes skall fortfarande gälla tystnadsplikt enligt 47 § arbetarskyddslagen för den som befattat sig med tillsyn enligt lagen, så ock bestämmelserna i de med nyssnämnda 47 § i arbetarskyddslagen sammanhörande 48—50 §§ i samma lag äga tillämpning.

Föredragande departementschefen hemställer härefter, att lagrådets utlåtande över nu ifrågavarande förslag till *lag om tillståndstvång för byggnadsarbete*, av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar, måtte för det i § 87 regringsformen omförmälda ändamålet inhämtas genom utdrag av protokollet.

Denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen bifaller Hans Maj:t Konungen.

Ur protokollet:  
N. O. Aurelius.

**F ö r s l a g**  
till  
**L a g**  
om tillståndstvång för byggnadsarbete.

Härigenom förordnas som följer.

1 §.

Vid krig eller krigsfara, vari riket befinner sig, eller eljest under utomordentliga, av krig föranledda förhållanden äger Konungen, i den mån det finnes erforderligt för att upprätthålla ett fast penningvärde och befrämja en ändamålsenlig användning av förnödenheter och arbetskraft, förordna, att 2—14 §§ i denna lag skola äga tillämpning.

2 §.

Byggnadsarbete må icke bedrivas utan särskilt tillstånd (*byggnadstillstånd*). Tillstånd meddelas av Konungen eller, i den mån Konungen därom förordnar, av myndighet, åt vilken Konungen uppdrager att utöva tillsyn över tillämpningen av denna lag.

3 §.

Med byggnadsarbete förstås i denna lag uppförande av hus av alla slag, rivning av hus samt schaktning för husbyggnad, anläggande av väg, järnväg, spårväg eller annan större fast transportanordning eller av bro, hamn, farled, flottled, kraft-, vatten- eller avloppsledning, gata eller park, utförande av vattenbyggnads- eller torrlägningsföretag samt annat liknande anläggningsarbete, så ock om- eller tillbyggnad, reparation och underhållsarbete å byggnad eller anläggning, som nu sagts.

4 §.

I byggnadstillstånd må stadgas begränsning eller villkor för arbetets bedrivande eller för användningen av förnödenheter eller arbetskraft.

5 §.

Tarvas till följd av inträffad skada å byggnad eller annan egendom eller till förekommande av sådan skada eller erfordras av annan därmed jämförlig

anledning att byggnadsarbete verkställes utan dröjsmål, må arbetet utan hinder av vad i 2 eller 4 § föreskrivits bedrivas i erforderlig omfattning under högst åtta dagar. Den som bedriver byggnadsarbetet åligger att ofördröjligen göra anmälan om det inträffade till tillsynsmyndigheten.

#### 6 §.

Beträffande tillsyn över byggnadsarbeten, som avses i denna lag, skall vad i 29 samt 47—50 §§ lagen om arbetarskydd stadgas äga motsvarande tillämpning; dock att vad där sägs om yrkesinspektionens chefsmyndighet skall avse tillsynsmyndigheten.

#### 7 §.

Konungen äger föreskriva skyldighet för den som bedriver byggnadsarbete så ock för hos honom anställd arbetstagare att lämna upplysning om förhållande av betydelse för tillämpningen av denna lag.

#### 8 §.

Den som bedriver byggnadsarbete utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, straffes med dagsböter eller fängelse.

Till enahanda straff dömes ock den, för vars räkning arbetet bedrivs, såframt ej omständigheterna göra sannolikt, att förseelsen skett utan hans vilja och vetskap.

#### 9 §.

Den som underlåter att fullgöra anmälningsskyldighet, som föreskrives i 5 §, eller upplysningsskyldighet, varom förmåles i 7 §, eller vid fullgörande därav av grov vårdslöshet lämnar oriktig uppgift, straffes med dagsböter. Lämnas därvid medvetet oriktig uppgift, vare straffet dagsböter eller fängelse i högst sex månader.

#### 10 §.

Bedrives byggnadsarbete utan byggnadstillstånd, där sådant erfordras, eller i strid mot föreskrift, som meddelats med stöd av 4 §, äger tillsynsmyndigheten i den omfattning, som finnes erforderlig för att vinna rättelse, föreskriva förbud vid vite att beträda arbetsplats samt förordna om beslag på redskap och material. Förbud eller beslag skall hävas, då tillsynsmyndigheten finner åtgärden icke längre erforderlig.

För genomförande av beslut enligt denna lag äger tillsynsmyndigheten erhålla handräckning av polismyndighet.

Det ankommer på länsstyrelse att på framställning av tillsynsmyndigheten förordna om uttagande av vite, som i denna paragraf sägs.



11 §.

Böter och viten, som ådömas enligt denna lag, tillfalla kronan.

12 §.

Förseelse, som avses i 8 eller 9 §, må ej åtalas av allmän åklagare, där den ej av tillsynsmyndigheten anmäles till åtal.

13 §.

Klagan över beslut, som tillsynsmyndigheten meddelat enligt denna lag, må föras hos Konungen genom besvär, vilka skola hava inkommit till socialdepartementet före klockan tolv å trettionde dagen efter den, då klaganden erhöll del av beslutet. I beslutet skall givas anvisning om sättet för fullföljd av talan däremot.

Tillsynsmyndighetens beslut skall lända till efterrättelse utan hinder av förd klagan, där ej annorlunda förordnas.

14 §.

De närmare föreskrifter, som, utöver vad denna lag innehåller, finnas erforderliga för lagens tillämpning, meddelas av Konungen eller efter Konungens förordnande av tillsynsmyndigheten.

---

Denna lag träder i kraft den 1 juli 1943 och gäller till och med den 30 juni 1944.

Förordnande, som meddelats med stöd av denna lag, skall ej gälla längre än lagen äger giltighet.

Även efter det lagen i övrigt upphört att gälla, skall vad däri stadgas i fråga om förseelse, som begåtts under tiden för de i lagen meddelade bestämmelsernas giltighet, äga tillämpning. Efter sistnämnda tid skall jämväl vad i 47—50 §§ lagen om arbetarskydd föreskrives gälla i fråga om den som tagit befattning med tillsyn enligt denna lag.

---

*Utdrag av protokollet, hållet i Kungl. Maj:ts lagråd den 2 juni 1943.*

**N ä r v a r a n d e:**

justitieråden ALSÉN,  
LIND,  
regeringsrådet EKLUND,  
justitierådet ERICSSON.

Enligt lagrådet den 31 maj 1943 tillhandakommet utdrag av protokoll över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t Konungen i statsrådet den 21 maj 1943, hade Kungl. Maj:t förordnat, att lagrådets utlåtande skulle för det i § 87 regeringsformen omförmälda ändamålet inhämtas över upprättat förslag till *lag om tillståndstvång för byggnadsarbete*.

Förslaget, som finnes bilagt detta protokoll, hade inför lagrådet föredragits av hovrättsassessorn Å. V. Lundgren.

Förslaget föranledde följande yttrande av lagrådet.

**1 §.**

I anslutning till vad tidigare skett i lagar av motsvarande natur torde det i förevarande paragraf avsedda förordnandet lämpligen böra begränsas till att avse lagens huvudbestämmelser.

**6 och 7 §§.**

I 6 § hänvisas beträffande den i lagen förutsatta tillsynen över byggnadsarbeten till vissa bestämmelser i lagen om arbetarskydd. Vad som avses med hänvisningen synes — särskilt vid jämförelse med innehållet i 7 § — icke vara fullt klart. Oavsett detta torde det vara lämpligt att, i stället för hänvisningen, i lagen direkt upptagas de bestämmelser som erfordras i ämnet. I enlighet härmed förordar lagrådet, *dels* att åt 6 och 7 §§ gives det huvudsakliga innehåll att de som hava att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av denna lag skola äga tillträde till arbetsplats och rätt att där göra sig underrättade om förhållande, som är av betydelse för tillämpningen av lagen eller med stöd av densamma meddelade föreskrifter (6 §), samt att den som bedriver byggnadsarbete så ock hos honom anställd arbetstagare är skyldig att lämna de upplysningar och förete de handlingar, som äro erforderliga för tillsynens utövande (7 §), *dels ock* att i särskilda paragrafer —

förslagsvis betecknade 11 och 13 §§ — införas bestämmelser, i 11 § att vad som inhämtats med stöd av bestämmelserna i 6 och 7 §§ ej må yppas i vidare mån än som erfordras för vinnande av det med bestämmelserna avsedda ändamålet och att om någon bryter däremot han skall straffas med dagsböter eller fängelse samt i 13 § att vad i 17 kap. 11 § rättegångsbalken förordnas om dem, som gå rättens eller länsstyrelsens bud och ärende, ock skall gälla dem som hava att taga befattning med tillsyn över efterlevnaden av denna lag. Härjämte torde i anslutning till det föreslagna stadgandet i 11 § böra såsom ett andra stycke i 12 § upptagas föreskrift, att brott som i 11 § sägs må åtalas av allmän åklagare allenast efter angivelse av målsägande.

Bifall till vad lagrådet sålunda föreslagit föranleder — förutom härav betingad omparagrafering, i samband varmed förslagets 11 § torde böra få sin plats närmast efter den föreslagna 13 § — jämkning av 9 § och övergångsbestämmelserna.

#### 10 §.

Förbudet i förevarande paragraf att beträda arbetsplats synes med fördel i stället böra avse arbetets fortsättande.

Vissa betänkligheter synas möta mot att befogenhet att företaga så långt gående ingripanden som avses i förevarande paragraf lägges i tillsynsmyndighetens hand. I viss anslutning till vad som skett i 1933 års lag om tvångsmedel i brottmål (8 §) torde därför lämpligen böra upptagas ett kompletterande stadgande av innebörd att, där ej brott som föranlett förbud eller beslag blivit åtalat inom en månad från åtgärdens verkställande, förbudet eller beslaget skall vara förfallet.

Ur protokollet:

G. Lindencrona.

---

*Utdrag av protokollet över socialärenden, hållet inför Hans Maj:t  
Konungen i statsrådet å Stockholms slott den 4 juni  
1943.*

Närvarande:

Statsministern HANSSON, ministern för utrikes ärendena GÜNTHER, statsråden PEHRSSON-BRAMSTORP, WIGFORSS, SKÖLD, ERIKSSON, BERGQUIST, BAGGE, ANDERSSON, ROSANDER, GJÖRES, EWERLÖF.

Efter gemensam beredning med statsrådets övriga ledamöter anmäler t. f. chefen för socialdepartementet, statsrådet Bergquist, lagrådets den 2 juni 1943 avgivna utlåtande över det den 21 sistlidna maj till lagrådet remitterade förslaget till *lag om tillståndstvång för byggnadsarbete*.

Efter redogörelse för utlåtandet anför föredraganden.

De ändringar i förslaget, om vilka lagrådet hemställt, äro väsentligen av formell natur. Jag anser mig böra biträda ändringsförslagen.

Föredraganden hemställer härefter, att det i enlighet med vad lagrådet föreslagit jämkade förslaget till lag om tillståndstvång för byggnadsarbete måtte, jämlikt § 87 regeringsformen, genom proposition föreläggas riksdagen till antagande.

Till denna av statsrådets övriga ledamöter biträdda hemställen lämnar Hans Maj:t Konungen bifall samt förordnar, att proposition av den lydelse bilaga till detta protokoll utvisar skall avlätas till riksdagen.

Ur protokollet:  
*Sten-Eric Heinrich.*